

Kövér György
Egy igazi restauráció
Tisztújítás Szabolcsban 1883 végén

Krasznay Péter kemecei szolgabíró nemrég megjelent visszaemlékezésében, miután (tévesen) az 1883-as nyíregyházi per évére datálta Solymosi Eszter tiszaezlári eltűnését, az az évi események krónikájában a decemberi tisztújításról ennyit tartott érdemesnek lejegyezni: „az csak a formalitás kedvéért látszott megtartottnak, mert az összes tisztikarnál éppen semi [sic!] változás nem jött közbe, az egész egy fél nap alatt bevégeződött, mindenki közfelkiáltással újból beválasztott, közöttük én is főszolgabírónak.”¹ Számba véve a decemberhez vezető út történéseit, ennél azért többről volt szó.

Hogy milyen nyomokat hagyott a megye életében a tiszaezlári eset, az először 1883 őszén, a megyei tisztújításhoz kapcsolódó törvényhatósági bizottsági válaszok idején derült ki. Legelőször azt kellett tisztázni: milyen összetételű törvényhatóság illetékes a tisztújítás lebonyolításában. Az ügy megvilágítása érdekében az alispán a belügyminiszter véleményét kérte. Tisza körrendeletben válaszolt. Ebben leszögezte, hogy „a megyei élet egyik legfontosabb működését”, a „legközelebb megajtendő általános tisztújítást” a megyék háztartásáról szóló 1883. XV. tc. 16. § és az 1883. márc. 22-én 18 231. sz. BM rendelet szellemében kell végrehajtani. Az új törvény és rendelet azt célozta, hogy ezáltal „a megyei intézmény a kor színvonalára emelkedjék”. A több megyéből érkezett kérdésre reagálva pedig leszögezte, hogy „miután az általános tisztújítás a dolog természetéből kifolyólag csak azon testület által eszközölthetik célszerűen, mely a megyei önkormányzatot, az állami közigazgatás közvetítését, általán véve a törvényhatósági jogokat és köteleességeket a megválasztandó új tisztikarral együtt fogja gyakorolni”, ezért a tisztújító rendkívüli közgyűlésen „a törvényhatóság egyetemét már nem az 1883., hanem 1884. évre megbizatással bíró bizottsági tagoknak fog kelleni képviselni.”²

Tisztázásra várt továbbá az is, hogy miképp szavazhat a tisztikar. A vármegyei közgyűlésen ugyanis a legnagyobb adót fizető virilis és a választott tagokon kívül a törvényhatósági tisztviselők (az alispántól a szolgabírákig és polgármesterekig)

1. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár [SZSZBML] XIII. 9. 1. cs. Krasznay Péter: Naplójegyzetek, III. (1883) 53. A frissen megjelent publikált változatban: Krasznay Péter naplójegyzetei 1861–1916. Szerk. Kujbusné Mecsei Éva, Takács Péter. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. Közlemények, 38. Nyíregyháza, 2010. 108.
2. Tisza október 3-án kelt körrendeletének szövegét közli Szabolcs Megyei Közlöny [SZMK] 1883. okt. 11. 1–2. Megyei ügy. A három akkoriban mérvadó helyi lapra (alapítás szerinti sorrendben: Szabolcs Megyei Közlöny, Nyírvidék, Ébredjünk) lásd Csikós Judit: Tiszaezlár, 1882–1883. Egy fejezet megyei újságírásunk történetéből. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2005. 2. 208–223.

szavazattal bírtak. Így rendelkezett az 1870. XLII. tc. 47.§. s a legutóbbi 1877. évi törvényhatósági választások is eszerint folytak le.³ Tisza megújítási törekvései tehát a választások időszakában értelemszerűen a régi tisztkart is mozgósították. S mondanunk sem kell, hogy a dolgok lebonyolításában ez utóbbiaknak kulcsszerep jutott.

Választott választók

A törvényhatósági választásokkal kapcsolatos mozgalmak valójában már a szeptemberi megyegyűlés idején elkezdődtek. Egy nappal a közgyűlés előtt, hétfőn, a „szabolcsmegyei függetlenségi párt választmánya” „szűkebb körű értekezletet tartott”, ahol Gaál Elek elnök „az országos párt által elfogadott program alapján alakulásra hívta fel” az egybegyűlt párttagokat. Az elfogadott program 59 aláírója „polgári becsületbeli kötelességének ismerte el” a pártelvek győzelemre juttatását „az azon elvet valló országgyűlési képviselők s megyei bizottsági tagok s köztisztviselők megválasztása által”. Az aláírók között ott találjuk a párt és a megye színe javát, az alispántól, országgyűlési képviselőkön át a szolgabírákig és polgármesterig. Az összegyűlt tagok nem sokat késlekedtek, rögtön megszavazták a választmány által előterjesztett megyei tisztviselőjelöltek névsorát is. A többiekéről egy későbbi értekezleten kívántak határozni.⁴

1. táblázat

A szabolcsi függetlenségi párt megyei tisztviselőjelöltjei (1883. szept. 17.)

Tisztség	Név	Szavazati arány
alispán	Zoltán János	egyhangú
főjegyző	Miklós László	nagy többség
árvaszéki elnök	Bégányi Ferenc	egyhangú
főügyész	Szikszay Pál	nagy többség
főszámvevő	Kállay Ferenc	egyhangú
főpénztárnok	Megyery Gábor	egyhangú
főorvos	Dr. Jósa András	egyhangú

Forrás: SZMK 1883. szept. 20.

Másnap reggel nyolc órakor, tehát közvetlenül a megyegyűlés előtt Nyíregyháza megyebizottsági tagjai külön összegyűltek a városházán, hogy megvitassák a legfőbb kérdést: „ki legyen a viczispán?” Itt is egyhangúlag azon álláspont diadalmaskodott, hogy maradjon, aki volt, azaz Zoltán János.⁵ Egyedül Fráter Sándor tartotta fenn

3. SZMK, 1883. nov. 15. 2.

4. SZMK, 1883. szept. 20. 3. A szabolcsmegyei függetlenségi párt értekezlete.

5. Zoltán János (Apagy, 1839 k. – Abbázia, 1894. szept. 14.) idősebb Zoltán János és Patai Katalin gyermekeként olyan családba született, amelyben csak a 19. század során ó lehetett a negyedik alispán. Korán árvaságra jutott: anyját 1848-ban, apját 1852-ben elvesztette. Anyját halálakor hét fia gyászolta. Országos Széchényi Könyvtár [OSzK] Mikrofilmtár Gyászjelentések. FM 8/ 35 797/ 576. tek. 1877-ben választották meg a megye alispáni székébe. Mint halálakor Krasznay Péter írja róla „ritka szép tudományos képzettséggel bíró jó hazafi volt, ifjabb éveiben apagyi birtokán elvonultan élt, közügyekkel nem foglalkozott, olyan szoba tudós félének látszott...” SZSZBML XIII. 9. 1. cs. Krasznay, Naplójegyzetek, III. (1894) 73. A publikált szövegben: Krasznay, i. m. 2010. 128. 1877-ben a Pillisy és Okolicsányi pártból Szomjas József elnöklelte alatt egyesült Okolicsányi párt ellenében lett alispán. SZMK, 1877. dec. 13. Vicispán; uo. Conferentia. – Ki lesz az alispán!? – Mikszáth jellemzésében a szelíd, de meggyőződéssel antiszemita prototípusa. „Fiatal ember még, szép, erőteljes. Némely lapok valóságos sárkánynak képzelik,

magának későbbre szavazati jogát. Itt azonban a város képviselői szájából már a megyét illető kritika is felhangzott. Palánszki Sámuel, egy a megyei adminisztráció hiányosságait panaszoló tag észrevételéhez fűzte találóan hozzá: „még nem az érdem méltánylása vezérli megyénk választóinak nézetét, hanem a kutya bőr, »sógor koma«-ság” [sic!].⁶

A korai készülődés, helyezkedés nem volt véletlen. A szeptember 18-19-i közgyűlés ugyanis nemcsak a legnagyobb egyenes adófizetők előterjesztett listáját „erősítette meg”, nemcsak a hat évre választott képviselők sorából kisorsolt kilepőket nevezte meg, hanem október 23-ára kitűzte a törvényhatósági bizottsági választás határnapját, sőt megválasztotta a kerületi választási elnököket és helyetteseiket.⁷

Természetesen, hogy a háttérben mi minden játszódott le, arról pártiratok híján kevés fogalmunk lehet. A legkorábbi sajtótudósítás, amely a pártosodást jelzi szeptember 23-i. És még mindig a közgyűléshez kapcsolódik. A korszak harsány helyi antiszemita heccclapja, az *Ébredjünk* egyik apró híre Fráter Sándor „buta antiszemizmusról” elhangzott közgyűlési megjegyzésére reagált⁸: „Ezen minősíthetetlen eljárás folytán a szabolcsmegyei antiszemiták elhatározták, hogy a tisztujjitások [!] alkalmával tekintettel lesznek a zsidó barátokra is.”⁹ Ennek fényében értelmezhetjük azt a kettővel lejjebb megbúvó, szintén „D” által jegyzett, „egészen biztos forrásból” származó másik hírt, amely Mandel Pál alispáni jelölésének tervét közli.¹⁰ Némileg zavaró ugyan, hogy egy nappal korábban Verhovay országos lapja, a *Függetlenség* még más „biztos értesüléssel” rendelkezett: ott Szunyogh Bertalan

a ki saktervért reggelizik s tanuképezdét igazgat. Soha ennél nagyobb csalódás. Olyan, akár a bárány. Egyike a legmodernebb embereknek, mai műveltséggel, a természettől megajándékozva virtusokkal, melyek a magyar nemes embert ékesítik. Arisztokrata, de nem oligarkha. Önérzetes, de nem kevély. Erős, de nem erőszakoskodó.” Vasárnapi Ujság [VU] 1883. aug. 5. 505. A tekintetes vármegye.

6. SZMK, 1883. szept. 20. 3. Tároगतó

7. A kilépő képviselők, illetve a választási elnökök és elnökhelyettesek névsora kerületenként SZMK, 1883. okt. 4. 2. Megyei bizottsági tagokról.

8. Fráter Sándor a szeptemberi közgyűlésen szükségesnek ítélte a főispán beavatkozását a „buta antiszemizmusról” ellen. SZMK, 1883. szept. 20.

9. *Ébredjünk*, 1883. szept. 23. 2. Híreink. Ki a buta? (D). D nyilván a főszerkesztőt, Demoszthenészt, alias Mikecz Józsefet takarta, akit Krúdy Gyula Puczér Jóska néven tett hallhatatlanná. Krúdy Gyula: *A tisztaeszlári Solymosi Eszter*. 3. átdolg. kiad. (S. a. r. Fábri Anna), Budapest. 2003. 57-68. Nevezett Mikecz Józsefet a gelsei református anyakönyv szerint 1844. október 28-án keresztelték. Apja nemes Mikecz György, anyja nemes Székely Zsófia. SZSZBML IV. A. 425/ 301. V. ö. Gulyás, i. m. XVIII. 1999. 954. Gulyás a nekrológ alapján születését 1843 körülre tette. Mikecz József 1928. október 15-én, 84 éves korában, nyugdíjas városi tisztviselőként hunyt el. SZSZBML Nyíregyházi halotti ak. 1180/ 1928. Ez utóbbi pontos adatért Helmezi Aliz nyíregyházi kolleganőnek tartozom hálás köszönettel. Egy nemrég megjelent családtörténeti munka Mikecz László és Tatár Terézia 1844-es kemecsei születésű gyermekével azonosítja az 1928-ban elhunyt Mikecz Józsefet. A Mikeczek. Szerk. Bene János. Nyíregyháza, 2005. 98. A (téves) azonosítás ősforrása vélhetőleg: Nyárády Mihály: A Nemes Mikecz-család leszármazása. Sátoraljaújhely, 1927. 3. Mivel az 1884-es Antisemita Naptár biográfiai adatai láthatóan a szereplőktől származtak, s a szalmadi eredet másutt nem bukkan fel, mi a gelsei származást fogadtuk el hitelesnek. Az antisemita-párt naptára 1884-ik szökö évre. Szerk. Nagy Imre. Bp. 1884. 135-136. Ezt csak megerősítette Mikecz József nyugdíjazási kérelme, ahol magát 1844. október 28-i születésűnek vallotta. Kérvény, Nyíregyháza, 1914. jan. 9. SZSZBML V. B. 186 (77) 625. d. XIII 1914/ 79.

10. A hangnem egyértelműen Mikeczre vall: „a rongyon hizott és e megye népét teljesen koldus botra juttató zsidóság, szeretett alispánunk ellenében a spiritusz kupecz Jaakoff Mandel Pált szándékozik felléptetni jelöltül, s csak ha ezzel teljesen fucsot vallanak, fognak keresztény jelöltet állítani. Nagyon kíváncsiak vagyunk arra a keresztény emberre, aki ilyen előzmények után elég jellemtelen lesz a zsidók kezéből a jelöltséget elfogadni?! Hátrább az agarakkal jakheczok! Szabolcsmegye még nem a zsidók hübéresse.” [sic!] *Ébredjünk*, 1883. szept. 23. 2. Híreink. Ugyanebben a számban már kész az első imitált „kortes nóta” is. Így kezdődött: „Szabolcsmegye alispánja, Lesz Mantl Pál, nem schukára, Japjót [gyapjút] nem szhed már ü thübet: Ulvascha_a Thüvrény khünyvet...” – nyilván ad notam „Kossuth Lajos kalapjára...” uo. Csalánok.

megválasztásának keresztül vihetetlensége esetén lépett volna fel alispánjelöltnek Mandel Pál földbirtokos és képviselő.¹¹ Mandel a nyírbátori kerület szabadelvű országgyűlési képviselője volt 1875 óta.¹² Ám kormánypártisággal aligha lehetett bárkinek is esélye alispánná lenni Szabolcsban. Nem tudjuk megmondani, ki s hogyan kezdte, de annyi bizonyos, hogy Zoltán ellenfelei keresték azt a jelöltet, aki esélyes kihívója lehetne a regnáló alispánnak. Tény, hogy a pár nappal korábban egységet deklaráló szabolcsi függetlenségek között hiába keressük mind Szunyoghy Bertalan, mind Mandel Pál nevét. Alaposabban megnézve az is feltűnik, hogy a 17-én programegységet aláírók között nem akadt egyetlen zsidó sem, viszont kétségtelenül ott találjuk Mikecz József (alias Demosthenes) nevét. Az egység tehát mintha mégsem lett volna teljeskörű. Mintha a látszategység felbomlásának próbálták volna elébe vágni akkor is, az országos függetlenségi program alapján, most is, potenciális ellenjelöltek megnevezésével. Találgatással. Az ördög falra festésével. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ekkoriban épp végső kitolási szakaszban tart az országos antiszemita párt vajúdása.¹³ Ami épp a függetlenségek soraiban okozza a legnagyobb zavart.

Ifjabb Szunyoghy Bertalan neve aligha véletlenül került szóba. Az újfahértói földbirtokos, szolgabíró ugyanis nem sokkal a közgyűlés előtt véres pisztolypárbajt vívott Zoltán János alispánnal, ám a golyó az ő derekába fűrődött.¹⁴ Aligha jó ómen egy eljövendő választáshoz. A királyi ügyész a sajtóhír alapján azonnal felszólította a városi főkapitányt, hogy előnyomoztasson a 8-án zajlott párbaj iránt, ám Kerekrethy Miklós hosszas időhúzás árán sem jutott eredményre: „a Nyíregyháza városa területén állítólag megtörtént párbaj ügyében az ekkoráig foganatosított rendőri előnyomozás a párbajnak meg vagy meg nem történetére és így az abban állítólag részt vett egyénekre nézve nem szolgáltatott semmiféle hivatalos adatot.”¹⁵ Ezek szerint vagy nem is kérdezte meg a feleket, vagy azok, az úri becsület elsődlegessége jegyében nem mondtak igazat.

Korán kibontakozott a konkurenciaharc egy-egy kisebb, ám helyileg fontos pozícióért is. A kállói járás szolgabíróságára már szeptemberben több jelentkező is akadt. A napkori Kállay Leopold mellett Kállay Ödön fia, Kállay Zoltán, ekkoriban a Közlekedésügyi Minisztérium fogalmazója is ringbe kívánt szállni. De lehetséges jelöltként felmerült Sipos Endre segédszolgabíró, Elek Béla segédszolgabíró és Zoltán István szolgabíró neve is.¹⁶

11. Függetlenség, 1883. szept. 22. Az első zsidó alispán. A Függetlenség még a választások után, novemberi visszatekintő tudósításában is úgy tudta, hogy „előbb Szunyogh Bertalant léptették fel határozottan a zsidók, most egy ősi család befolyásának kiegyezése reményében néhány bizottsági tag egy orsz. gyűl. képviselőt jelölt ki.” Függetlenség, 1883. nov. 13. Vidék, Megyei élet. (Szabolcs, nov. 10.)

12. Mandel Pál (Nyírbátor, 1839 – Bp. 1908) képviselői pályafutásáról lásd Szilágyi László: A „kuruc vármegye”. Parlamenti képviselők és választók a dualizmus kori Szabolcs vármegyében. Nyíregyháza, 2006. 117–118. Szinnye József: Magyar írók élete és munkái. VIII. Bp. 1902. 476–477; Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. XVIII. Bp. 1999. 415. 1881-ben mérsékelt ellenzéki programmal választották meg, de hamarosan átült a kormánypártba. Próbálkozások visszahívására ld. SZMK, 1881. nov. 10; uo. dec. 8.

13. Kubinszky Judit: Politikai antiszemitizmus Magyarországon 1875–1890. H. n. [Bp.] 1976. 156–157.

14. Nyírvidek, 1883. szept. 9. 2. Pisztoly-párbaj történet (o); SZMK, 1883. szept. 13. 2. Tárogató. Zoltán segédei Elek Mihály cs. kir. kamarás, huszárszázados és Miklós László megyei t. főjegyző, Szunyoghy Csicsery Géza huszár főhadnagy és Básth Barna árvaszéki ülnök. A jövő árnyékai mintha előre vetülnének.

15. SZSZBML V. B. 77. 238. d. Lázár Kálmán kir. ügyész – Kerekrethy Miklós főkapitány (1883. szept. 11.) Kerekrethy – Ügyészség (1883. nov. 5.)

16. SZMK, 1883. szept. 20. Tárogató

Ténylegesen azonban egyelőre nem az alispán, vagy a helyi tisztségek, csak a tisztújító közgyűlés választott választóinak összetoborzása volt napirenden. E körül folytak a csatározások.

A választók ugyanazok voltak, mint az országgyűlési választásokkor, az alternatívák azonban nem a közjogi kérdés mentén tagolódtak. Láttuk már, hogy miként próbálta a függetlenségi párt és Nyíregyháza városa meghatározni saját prioritásait. Ilyenkor a lokális és személyes mozzanatok, ha lehet, még jobban előtérbe kerülhettek. Nyíregyháza megyebizottmányának virilis és (még az előző ciklusban) választott tagjai például október 11-én újra összegyűltek, hogy a megyei árvaszékhez „egy nyíregyházi kitűnő szak egyén mily úton leendő megválasztásának érvényesítését” megvitassák. Májerszky Béla városi árvaszéki első ülnököt tartották a legjobb jelöltnek.¹⁷ A jelöltek kiválasztásánál a megyeszékhely közvéleménye kívánatosnak nyilvánította, hogy a polgártársak „ne hódoljanak, mint eddig bizonyos személyes érdekek és hiúságoknak, hanem egyedül a köz érdeket tartva szemük előtt, csak is olyan egyénekre adják szavazatukat, ki egytől egyig e város értelmi tehetségét, a megyei közgyűléseken szónokilag is képviselni lesznek képesek, és a kik kipróbált tiszta magyar hazafiusággal [sic!], gyakorlottsággal, de elég bátorsággal is bírjanak meggyőződésüknek kifejezést adni: mert szerintünk nem elég az, hogy a beválasztandó tag jó módú, becsületes polgár, sógor, koma legyen, és szavazni tudjon...”¹⁸

A dadai felső járás megyebizottmányi tagjai csak a választás előtt két nappal ültek össze Rakamazon, s szintén megállapodtak a központi tisztviselőjelöltek személyében.¹⁹ A választásra azonban végül Rakamazon csak később került sor. Érdekességként megjegyezzük, hogy itt az előző turnusban választott egyik képviselő Nagy Ferenc, korábbi eszlári bíró, továbbra is megyebizottsági tag maradt.

Ahogy közeledett a választás napja, úgy lettek egyre nyersebbek a választófogás módszerei. Nyíregyházán például október 23-án (a választás napján!) kedden este nyolc órára a polgárok egy csoportja társas vacsorát hirdetett, amelyre a vacsorajegyet a tényleg beadott szavazatok ellenében lehetett megkapni. Magukat, jobb híján, „a tiszta igazságért lelkesülni tudó pártnak” nevezték, amely társadalmi-politikai téren kíván megmérkőzni a zsidósággal. A választóknak küldött üzenetek azonban önmagukért beszéltek: „Ha nem tartunk össze megbuktat a zsidó és be hozza jelöltjeit.”²⁰

17. SZMK, 1883. okt. 14. Értekezlet

18. SZMK, 1883. okt. 14. Beküldetett. A szerkesztő szükségesnek érezte hozzáfűzni: „Kell a szónok is, de mind nem lehet az.”

19. SZMK, 1883. okt. 25. Ekkor már a központ alsó tisztviselőire is nevek hangzottak el (alszámvevő: Mikecz Gyula, segéd pénztárnok: Vityi József, ellenőr könyvelő: Hvezda Pál). Nagy rivalizálás folyt az alügyészi posztért. Itt három jelölt (Márkus Károly, Bodó Gyula és Fejér Imre is szavazatot kapott).

20. SZMK, 1884. okt. 21. A „Hárs” vacsorajegyeket Nyíregyházán az I. kerületben (1–342. hsz.) Beniczky Miksa, a II-ban (342–896. hsz.) Diecz Miksa, a III-ban (896–1483. hsz.) Jámbor András és a IV-ben (1484–végig) Kubacska András osztotta.

2. táblázat
**A „tisztá igazság” pártjának jelöltjei Nyíregyházán
 (1883. október)**

Kerület	I.	II.	III.	IV.
<i>Jelöltek</i>	Lukács Ödön	Nádassy Mihály	Sáry Pál	Farbaky József
	Dr. Trajtler [Soma]	Beniczky Miksa	Maurer Károly ifj.	Pazár István
	Zomborszky János	Barzó János	Sexty Gyula	Mikecz János
	Jánószky András	Krudy Gyula id.	Maternyi Lajos	Márkus Károly
		Bogár Lajos	Palánszky Sámuel	Steványik András
		Kovács János tanár	Janthó Kálmán	

Forrás: SZMK, 1884. okt. 21.

Nyíregyházán a legélesebb verseny a II. választókerületben alakult ki „a szétáradzó szavazatok miatt”. Mint a Közlöny szerkesztője írja, „kicsi híján a zsidó párt győzött volna, ha Bogár Lajos ügyvéd nem fejt ki kellő erélyt.” Általában dicsérte a lap Hegedüs József műkertész érdemeit, aki a választás délutánján „a minden kerületbeli szavazók beszállítása és beszerzése körül” tett sokat. Kárhoztatta viszont Kovács P. Pál önjelöltségét, aki megosztván a keresztény szavazókat „se magát nem hozhatta be, és Steványikot – a ki hű és rendes megjelenése által közelismerésre tette érdemessé magát – elbukatta.” Dr. Baruch-ot „Meskó Pál orvos és Dr. Meskó László ügyész is segítették diadalra.” Köttettek különalkuk is: Nikelszky Lajos például úgy jutott mandátumhoz, hogy „Somogyi Gyula előtt kijelentette, miszerint Zoltán Jánosra fog szavazni s úgy 11 voxot nyert a mennyiben Zomborszky János jelöltnek több voxra lett volna szüksége azon célból, hogy Harsteint kiszorítsa. Így tehát közérdekből [!?] N. L.-re intézte a párt a voksokat.²¹ A nyílt szavazás folytán egészen személyre szóló lehetett a szavazók szemmel tartása.²²

21. SZMK, 1883. okt. 25. Tárogató. Választási apróságok

22. „A zsidók általában Szeszichre és Palánszkyra szavaztak a 3-ik kerületben... Lapunk felelős szerkesztőjének nevét a zsidók erősen kitörölték a szavazat[i] lapról, 3 intelligens zsidó azonban rászavazott. S. E. S. J. és H. A... 14 filoszemita törölte s nem szavazott lapunk szerkesztőjére, mindannyinak felismertük kézírását. Igen szép compánia. Némelyik, hogy biztatta, csak üsd a zsidót, ne félj. S ime most elfordult tőle. A becsületes zsidók meg méltányolták benne azt, hogy e város érdekeiben igaz szót hallat. Ha szól is a zsidó ellen, igazságos a közügyben.” uo. A Maurerre szavazó „intelligens zsidók” monogramjának feloldására talán Stern Emánuel családja esetében merünk kísérletet tenni. Stern Emánuel egyike volt a legrégebb óta a városban élő zsidó kereskedőknek, 42 éve fennállott rőfös-, divat-, vászon-, posztó-, csipke- és bőrárú kereskedő cégét 1881-ben adta át Jenő fiának. SZMK, 181. márc. 10. (S. E; S. J?) A helyzet megítéléséhez hozzátartozik, hogy Maurer közben lemondott a helyben nemrég alakult Keresztény Védegylet elnöki tisztéről. SZMK, 1883. okt. 14. 2.

3. táblázat

**A nyíregyházi törvényhatósági bizottsági választások végeredménye
(1883. okt. 23.)**

Választókerület	Név	leadott vox	kapott vox	pályázók
Nyíregyháza I	Lukács Ödön	80	44	
Nyíregyháza I	Treutler Soma dr.	80	44	
Nyíregyháza I	Nikelszky Lajos	80	38	
Nyíregyháza II	Bogár Lajos	99	47	25
Nyíregyháza II	Nádassy Mihály	99	40	25
Nyíregyháza II	Baruch Mór dr.	99	30	25
Nyíregyháza III	Sexti Gyula	78	66	
Nyíregyháza III	Sáry Pál	78	63	
Nyíregyháza III	Maurer Károly	78	51	
Nyíregyháza III	Maternyi Lajos	78	39	
Nyíregyháza IV	Farbaky József	89	80	
Nyíregyháza IV	Pazár István	89	64	

Forrás: SZMK, 1883. okt. 25. Választási mozgalmak

Voltak, akik kifogásolták a választások időpontját. Október 23-a ütközött, ugyanis a zsidó sátoros ünnepek (Szukkót, Tisri hó 15-21) egyik napjára esett. A mándoki Rochlitz Dávid és társai fellebbezésükben leírták „a választás napja a zsidó vallás oly ünnepére esett, a midőn a zsidóknak sem szekerezni, sem gyalogolni, avagy írni nem szabad, és így történt, hogy a zsidó vallású választók választási joguktól egyszerűen megfosztva voltak, nem lévén módjuk és alkalmuk a választás székhelyére jöhetni és választói jogukat gyakorolhatni.”²³ A választások érvénytelenítéséért beadott kérvényt azonban a megye elutasította. Am a választási eredményekből ítélve, a vallási előírásokat nem mindenki értelmezte olyan szigorúan mint a mándokiak. Természetesen a kisebb ortodox hitközségek zsidósága reagált a legmerevebben. De a városban sokan találtak megoldást a dilemmára. Nyíregyházán az öreg Glück például úgy értelmezte az előírásokat, hogy igaz, hogy a zsidóknak ezen a napon írni nem szabad, de semmi sem tiltja, hogy bediktálja valakinek a neveket, akikre szavazni akar.²⁴

A kampány

Azzal, hogy a választások lebonyolításával kialakult a közgyűlés névsora, kezdődhetett el az igazi tisztújítási kampány. Először november negyedikén, vasárnap, Nagykállóban gyűlt össze megyebizottmányi konferencia, Szoboszlai Papp József elnöklete alatt. Eleinte még az sem volt világos, hogy „milyen színezetű”? Végül úgy határoztak, hogy „párton kívül álló nagy értekezletnek” fogják nevezni. A helyszín is különös volt, amennyiben a Szabolcsmegyei takarékpénztár egyesület épületében, tehát nem „nyilvános területen” tartották. Először Szunyoghy Bertalan neve került javaslatba, mint alispánjelölt, „ő azonban később azon okból mert a főjegyzői állásra Miklós Lászlónak a megyében biztos többsége lévén és mert

23. SZSZBML IV. B. 411. 113. d. I. 83/ 219. Rochlitz Dávid, Auszlender Mór, Leichtman Herman kérvénye.

24. SZMK, 1883. okt. 25. Tárogató. Választási apróságok.

Bégányi a megyei járásokban mindenütt árvaszéki elnökül van jelölve, s ő csakis Bégányival akart lenni a megye élén, a kitüntető bizalmat megköszönte, s Kállay Jánost alispánnak ajánlotta”. Ekkor hangzott el először jelöltként nyilvánosan Kállay János neve, de háttéregyeztetések bizonyára már régóta folytak vele. Nem sokat habozott ugyanis, s „a felé irányuló közbizalmat megköszönve a kijelölést örömmel fogadta el.” A nagykállói Kállayak törzshelyén nyilván minden elő volt készítve. Közben a szintén jelen lévő Gaál Elek, szabolcsi függetlenségi párti elnök Zoltán Jánost ajánlotta, aki azonban a résztvevő 62 szavazóképes egyéntől a többséget nem kapta meg. Főjegyzőül Szunyoghy Bégányit ajánlotta, Gaál viszont Miklós Lászlót. Utóbbi hozzátette, hogy Bégányi a főjegyző-jelöltségről lemondott, mivel árvaszéki elnökül van jelölve. A szintén Kállóban tartózkodó dr. Heumann azonban tovább szötte a terveket, amikor az árvaszéki elnökségre Básthy Barna eddigi ülnököt hozta candidatióba.²⁵

Másnap délután Nyíregyházán ültek össze a megyebizottmányi tagok a városi tanács termében, Kovács Gerő elnöklete alatt. Nagyjából a már korábban elfogadott jelöltlistát szavazták meg titkosan. Nyíregyháza jelöltje, Májerszky Béla azonban önként visszalépett az árvaszéki ülnökségével kapcsolatos előzetes megállapodástól, s maga helyett Okolicsányi Gézát ajánlotta. Ugyanakkor Nyíregyháza fenntartotta az igényét: „valamely szolgabírói kerületben segédszolgabírói jelöltül Moesz Béla egyhangúlag (44 szó) elfogadtatott.” (Eszerint 44 fő vett részt az értekezleten, tehát kevesebben, mint a nagykállóin!) A tudósító külön megemlítette, hogy dr. Gara Leo is a Zoltán párt megállapodásainak vetette alá magát,²⁶ míg Czukor, Heumann és Szamuely Aurél, „jelentésök nyilvánítása mellett, mint Kállaytáék, a teremből távoztak.” Nem kell hozzá éles tekintet, hogy észrevegyük, itt a nyíregyházi zsidóság megosztottságára tett a lap finom célzást. A másik pártból csak Fráter Sándor maradt. Őt Bencs László alpolgármester szólította fel, hogy miután előző nap „a Kállay párt programját aláírta, hagyná el a termet.” Itt tehát már elnevezésekben is testet öltenek a törvényhatósági választási pártok. Mindkettő élén jeles függetlenségi képviselő áll, a 48-as frazeológia tehát használhatatlan, a mobilizáláshoz másfajta nyelv szükségeltetik. Ez alkalommal Zoltán János alispán is nyilatkozik, s „az érdemnek méltányos jutalmazását tette kilátásba”, amiért „meg is éljenzetett lelkesülten”. Ez mindenki számára világos beszéd. Végül, mivel a megválasztott végrehajtó bizottságból Fráter Sándor „kállói magatartása által magát kirekeszté”, új tagokul Szesztay Károly, dr. Trajtler és a közkedvelt kir. adófelügyelő Böhm Hugó választattak meg.²⁷

Körzetről körzetre gördült tovább a tisztújítási kampány, mindenütt a választást szervező központ kiküldötteinek jelenlétében. S a küzdelemben a helyi tudósítók már az országos sajtót is belevonták. Ezen a szinten nemzeti akkordokkal szólalt meg a függetlenségi intonáció: „Szabolcsmegye volt a régibb, dicső időkben a legmagyarabb vármegyék egyike s most bátran nevezhetjük zsidó vármegyének... S

25. SZMK, 1883. nov. 8. Választási mozgalmak. Itt már további jelöltek nevei is elhangzottak: I. aljegyző: ifj. Mikecz János; főügyész: Hrabovszky Quidó [sic!]; árvaszéki ülnökök: Péchy Gyula, Böszörményi Kornél és Okolicsányi Géza. A helyi szempontból legfontosabb posztra a kállai járás szolgabírói székébe Gaál Elek Kállay Zoltánt ajánlotta, de Sipos Endre segédszolgabíró több szavazatot nyert. Alügyész-jelölt: Lévay [helyesen: Lövey] Sándor; árvaszéki jegyző: Novák Gyula; II. aljegyző: Vidovics László. A Közlöny tudósítója némi meglepetéssel állapította meg, hogy „e szerint Miklós László és Szikszay Pál számításán kívül áll?” uo.

26. Dr. Grünbaum Leo orvostudor 1881-ben változtatta nevét Gara-ra. 1913-ban nyíregyházi előnével magyar nemességet nyert. Kempelen Béla: Magyar zsidó családok. Bp. II. 1999. [Eredetileg: 1937-1939] 123–124.

27. SZMK, 1883. nov. 8. Választási mozgalmak.

mindez miért van? Megfejtése igen egyszerű; a vagyon nagy része zsidók kezében van, mint [mit?] legjobban igazol a legtöbb adót fizetők névsora, melybe az idén 219 tag lett bevezetve s ebből 72, azaz hetvenkét szavazó zsidó, tehát egy hijján [!] éppen harmadrésze, ámbár a harmadrészt egygyel [!] még felül is múlná számuk, de véletlen folytán – nagy örömünkre két intelligensebb zsidó kimaradt. Azt mondhatja magában valaki, hogy hát még egy harmadrész nem győz, igen, ha csak ez volna a baj, de a másik harmadrésze a szavazóknak zsidó befolyás, vagysis inkább nyomás alatt áll, a választottakról még szólni sem lehet, azoknak legnagyobb részit megnyergelhetik.²⁸ Úgy látszik, hogy a választások után is ébren kellett tartani a zsidók ellen mobilizáló összeesküvés-elméletet.

Aztán eljött november 27-e. A negyedéves megyegyűlés napja. A harcra ajzott pártok már a normál napirendben alig tudtak megegyezni.²⁹ Aztán végre sorra kerül a legfontosabb ügy: a tisztújítás. A főispán december 19-i dátumot javasolt. A pályázatok beadásának határidejét pedig december 16-ában jelölte meg. Fráter Sándor ez utóbbiba is belekötött (18-át szeretett volna), de leszavazták. Az igazi harci kérdés azonban a „kijelölő bizottság” összetétele lett. A főispán itt az állandó választmány javaslatát ismertette: gróf Vay Ádám, volt főispán, Gaál Elek, a megyei függetlenségi párt elnöke, Szesztay Károly, a párt jegyzője. A megye irányítói láthatóan semmit nem akartak a véletlenre bízni. Ezzel szemben Kállay János Kállay András, Hrabovszky Rudolf és Fráter Sándor nevét hozta szóba. Fráter Sándorral az élen 10 bizottmányi tag névszerinti szavazást kért.³⁰ A sajtótudósítás pontosan érzékeltette, hogy egy csapásra felbolydult a gyűlés levegője. „A szavazás elrendeltetvén, izgalmas sürgés és forgás fejlett ki mintegy villám ütésre. A folyosókon, teremben, utcán mindenütt észre vehető jelekben nyilvánult a szavazás eredményének fontossága. Barometrumnak vették. Az állandó választmány javaslatának elfogadásával, illetve ennek többségi számával a Zoltán párt győzelme, s az állandó választmány javaslatának elbukása a Kállay párt győzelmeként kombináltott.”³¹ Az állandó választmányi javaslatot elfogadók szavazatait Gencsy Albert, a személyes szavazatot kérők voksait pedig Liphay Károly gyűjtötte össze. A szavazás egyértelmű állást mutatott: a választmányi javaslatra 140, a Kállay-féle bizottság tagjaira 83 voks érkezett.³² A főispán a kormány képviselőjében további három személyt

28. Függetlenség, 1883. nov. 13. Vidék. Megyei élet. (Szabolcs, nov. 10.) (–ő) Jó lenne tudni, hogy vajon ki lehetett az a két „véletlen folytán” kimaradt „intelligensebb zsidó”? Csak az biztos, hogy az első nyers összegzésben a nagyság szerinti sorrendben Stern Emánuel volt az, aki 305,27 forintos adójával épp, hogy nem jutott be a virilisek közé. Ő volt egyébként az apja a nevét 1883-ban magyarosított Székely Miksának, a nyíregyházi per egyik védőjének. K 150 BM I – 1 – 20 002. 20 002/ 1883. A másik a magasabb összeggel valamilyen okkal kihúzottak közül – szerintünk – több is lehet. Az 1883-as megyei virilistákról lásd legújabban Kövér György: Kiből lett és kiből nem lett virilista? Szabolcs megye, 1883. In: Megtalálható-e a múlt? Tanulmányok Gyáni Gábor 60. születésnapjára. Szerk. Bódy Zsombor et al. H. n. [Bp.] 282–297.

29. Zoltán János kinyilvánította, hogy „a lovagias magyar nemzet” érzéseinek kifejezéseként javasolta első napirendi pontul „a miniszteri leiratok közül a Stefánia főhercegnő szerencsés lebetegedése alkalmából felterjesztett üdv és szerencsekívánatot.” SZMK, 1883. nov. 29. Szemle. Szabolcs megye gyűléstermében, november 27. Hiába, kurucság ide vagy oda, Szabolcsban tudták, hogy mi a királyi család hölgytagjai iránti lovagiasság!

30. SZSZBML IV. B. 402. 11. b. 229–232. (1883. nov. 27)

31. SZMK, 1883. nov. 29. Szemle. Szabolcs megye gyűléstermében, november 27.

32. SZSZBML IV. B. 402. 11. b. 229–232. (1883. nov. 27) A Közlöny némiképp más adatokról ad számot: 143:84. Viszont azt is hozzáteszi, hogy a Zoltán párt „zsidó vox nélkül”, a Kállay Pártra viszont „61 zsidó” szavazott. A név szerinti voksokat részletezve a Kállay pártra eszerint 83 szavazat érkezett. „Ezek között 25 keresztény és 58 zsidó.” De a legjobban az fáj a szerkesztőknek, hogy „az említett 25 keresztény között 6 lelkész (négy rom. kath. és két ref.). Gyönyörű!” SZMK, 1883. nov. 29. Szemle. Szabolcs megye gyűléstermében, november 27. Úgy tűnik valami baj mindig van a „számokkal”. Mi csak négy lelkész

nevezett ki a kandidáló bizottságba: gróf Forgách Lászlót, Jármay Józsefet és Zoltán Ferencet. Ezzel azonban még csak az erőfelmérés első szakasza játszódott le.

Még mielőtt továbblépnénk, vessünk egy pillantást az Ébredjünk egyik kommentárjára. Mikecznek volt egy „Csalánok” nevű rovata, amelyet szerzője „Árvacsalán” néven szignált. Nevével ellentétben nem csipett, hanem mart, mint a vipera. S nyíltan hangot adott mind a parlamentáris formák, mint a virilizmussal szembeni averziójának. „Az alkotmányos színjáték feltalálása óta már számos megyei gyűlésben volt szerencsénk részt vehetni, de – és erre esküszünk – a folyó 27-én tartott szabolcsmegyei megye-bizottságnak párját eddig még soha sem láttuk. E gyűlésen ott láttuk megyénk ősi család sarjai mellett a virilis kollegák egész díszes (!) seregét. Némelyiknek akkora pajeszsze (!) volt, hogy kilenc dugóhúzó is kitelt volna belőle. Szegény Szent-István! dicső emlékü első keresztény királyunk képe, majd leszédült a terem faláról, a zsidó vanília, a vereshagyma ideg gyilkoló szagától.”³³

A következő erőpróbára szintén aznap, 27-én délután ötkor került sor. Még mindig a megyeház nagytermében, gróf Vay Ádám elnöklete alatt. Az elnök tett egy utolsó próbát, s felszólította a jelenlevőket, hogy a tisztújítás jelöltjeinél tegyenek félre „minden pártoskodást, csupán a jó közigazgatás érdekét tartsák szem előtt”, majd ennek jegyében Zoltán Jánost ajánlotta az alispáni székbe. Amihez Gaál Elek sebesen csatlakozott. A szabadelvű Szomjas József ezzel szemben kizártnak tartotta, hogy a Zoltán és a Kállay pártot egyesíteni lehetne. Ezt követően akkora lett a teremben a hangzavar, hogy a megkezdett értekezletet félbe kellett hagyni, s „a Zoltán párt gf. Vay Ádámmal az élen a nagy vendéglőbe; a Kállay-párt pedig a »Hárshoz« címzett szállodába vonult saját jelöltjei névsorának összeállítása végett.”³⁴ A jelölőbizottsági szavazás eredménye láttán érezhetően megindult a pártok közötti helyezkedés.³⁵ A Kállay párt értekezletének helyszínét illető bizonytalanság jól jelzi, hogy a tudósítók is inkább a Zoltán párthoz gravitáltak. S bár a sajtóban kivonatossan megjelent a „Zoltán párt” értekezletének jegyzőkönyve, az

találtunk a névsorban. Az Ébredjünk tudósítója tovább kombinált: „E szavazásból arról győződhettünk meg, hogy a Zoltán János jelenlegi alispán pártja, több mint kétszeres többségben van. Ha még ehez (!) hozzá adjuk, hogy T. Dada, T. Dobb (!), T. Polgár, a Takta köz és a Szigetbeliek, akik szintén egészen a Zoltán párthoz tartoznak, a rossz (!) utak miatt részben be sem jöhettek: tisztán áll előttünk a jövő tisztújítás képe...” Ébredjünk, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak Szabolcsmegyében (Kátó)

33. Ébredjünk, 1883. nov. 29. Csalánok (Árvacsalán) „A virilis intézménynél nincs is a világon semmi dicséretreméltebb. Ezen intézménynek köszönhetjük, hogy a megyei gyűlés termeiben együtt láthatunk olyan elemeket, melyeket igen sok állatszeliadó drága pénzen sem tudna összeszerezni.” uo. Megjegyezzük, minő szív- és orrfacsaró fájdalom, de Mikecz József nem volt megyebizottsági tag! Neki tehát a virilisek aligha lehettek „kollegái”.

34. Nyírvidék, 1883. dec. 2. 3. Ujdonságok. Vay azzal indokolta Zoltán újrjelölését, hogy jól töltötte be eddig is hivatását, „s egyáltalában nem talál okokat a miért éppen Zoltán János ellenében más jelöltet állíthatnánk, s végül neheztelését fejezi ki, hogy egy új áramlat emberei el nem fogadható okokkal keresnek alkalmat céltalanul tüntetni.” Vay egyedül Zoltánban látta a garanciáját „jelenlegi municipiumunk ősi fenntartásában”. [sic!] SZMK, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak.

35. A Közlöny úgy tudta, hogy a Zoltán párttal „a megyei intelligencia színe-java... számszerint 179-en” mentek a nagyvendéglőbe, míg „a Kállay párt, számszerint 68-an az Európában gyülekezett.” SZMK, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak. Az „Ébredjünk” szemüvegén át figyelve a kivonulás újabb megvilágítást kapott: „Valóságos élvezet volt nézni azt a 10-12 keresztény atyánk fiát, akik pironkodva, mint denevérek ott maradtak a zsidó virilisekkel a sötétedni kezdő teremben.” A Zoltán párti értekezletet „kedélyes társas estély követte, melynek legfőbb hibája az volt, hogy a pártnak nem minden tagja tudot (!) róla és hogy a nagyon is sok tekintetben kifogás alá eső Weinberger zsidónál tartatott meg. A Kállay párt is tartott értekezletet az »Európának« csüfölt »sakter« vendéglőben, ahol a nobile par fratrum kompánia emberei összesen 63-an vettek részt, akik közül (!) csupán 43 volt választó.” Ébredjünk, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak Szabolcsmegyében (Kátó) Kátó végső kommentárja a tudósítás végén sajátos vivát: „Éljen és viruljon a szabolcsmegyei függetlenségi antisemita párt! és annak minden tagja.” uo.

sem kétséges, hogy nem kapott minden nyilvánosságot, ami ott elhangzott. Nem mintha, amit eddig tudunk, nem lenne bőven elég a véleményalkotáshoz.³⁶ A Közlöny szerkesztője elégséges háttér-információval szolgál, miközben elhallgatást is sugall: „A Zoltán párti értekezleten ki lett mondva, hogy a most fejlődő tisztújító alakulások, rendkívüli tusában kulminálnak. Nem személyi kérdés az, hanem a zsidó hatalomnak az ősi megye ellen intézett judaismusának meggátolása. Keresztényt a zsidó akarván legyőzni a keresztényi, a szeretet vallásának elveit valló tábora áll a zsidó érdekekkel szemben. Ezt kell ma az ősi Szabolcsnak legyőznie. Most kell a századokra kiható ügyért tenni és működni. Még nem késő. (Zoltán párt ébren légy! mi többet tudunk, mint amennyit írhatunk, minden egyes szavazatot be kell hozni, és lehetőleg biztosítani kell.)”³⁷ A „szeretet vallásának elveit valló tábor” mindenesetre igyekezett hatékonyan képviselni saját érdekeit.

A Zoltán párti értekezlet úgy határozott, hogy „csakis a központi kijelölésekre terjeszkedik ki, s a járási tisztviselők jelölésére vonatkozólag a párt az egyes járá-sokban tartandó külön értekezleteken fog határozni.” Ugyanakkor megválasztot-ták a vidéki végrehajtó bizottságok elnökeit és tagjait, értelemszerűen nagyszűlyű helyi potentátokból. Megindult tehát a taktikázás, hogy az esélyesnek tűnő helyi jelöltekről járási szinten folyhasson tovább egyeztetés. A vidékek állásfoglalása a központi hivatalok némelyikét is érintette. Az alügyészi és a II. aljegyzői állás je-löltjeinél függőben is hagyták a dolgot. Az alügyészi állásra Fejér Imre és Márkus Károly neve került szóba. Mint a Közlöny írta, „egyik fél erősen áll Nyíregyházán, a másik Mándok, Kemece és a megye minden részéből kapott biztosító szót”.³⁸ A II. aljegyzői posztra Vidovich Lászlót még a Kállay párti értekezlet jelölte október 4-én, az október 5-i nyíregyházi Zoltán párti konferencia Palatitz Lajost pártolta, de végül számolva a kiszámíthatatlan realitással végig fenntartották a kettős jelölést. Nyilván szükség volt az eredetileg tassi birtokos Vidovics család támogatására.

A helyi szinten nem minden kerületben bontakozott ki rivalizálás. Legtöbbször a régi tisztségviselők maradtak a porondon. A kemecsei (bogdányi) járásban Krasznay Péternek, a tiszalökiben Dobos Imrének, a nyírbátoriban idős Vay Istvánnak nem akadt kihívója, s mind a Zoltán, mind a Kállay párt őket támogatta. A felső-tiszai járásban Mándokon Erdőhegyi Barnának, a kisvárdaiiban Komoróczy Aladárnak azonban akadt vetélytársa Kovács Lajos illetve Kovács István személyében – utóbbi végül visszalépett.³⁹ A legélesebb harc, mint az már az előzmények után várható volt, Nagykállóban bontakozott ki. Igaz ugyan, hogy Kállay Lipót Kállay Zoltán javára hamar elállt a kandidációtól, de még így is sok trónkövetelő tülekedett a sorban.⁴⁰ Hozzá tartozik a képhez, hogy szinte mindegyik pályázó második vasat is tartott a tűzben, amennyiben segédszolgabíróként is ringbe szálltak (Sipos ugyanott, Elek Béla Kemece-sén, Zoltán István Nyírbátorban). Az Elek és Zoltán családtagok jelenléte azonban itt nem öltött egyértelmű pártszínezetet. Ahogy haladunk tehát lefelé a számléltrán, úgy válik egyre kevésbé törvényhatósági

36. A november 27-i értekezlet jegyzőkönyvének III. számú kivonata SZMK, 1883. dec. 2.

37. SZMK, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak

38. SZMK, 1883. dec. 6. Választási mozgalmak. Az Ébredjünk nem állhatta meg, hogy főbiáját itt is köz-szemlére ne tegye: „az alügyész állást illetőleg kénytelenek vagyunk annyit megjegyezni, hogy egy nyílt és jobbithatatlan zsidóbaráttal és kormánypártival szemben, mégis csak illőbb volna talán a derék, szorgalmas és minden tekintetben elveinket valló Márkus Károly körül csoportosulni.” Ébredjünk, 1883. nov. 29. Választási mozgalmak Szabolcsmegyében (Kátó). Fejér Imre Nyíregyházán volt tiszteletbeli ügyész, s mindketten függetlenségi pártiként írták alá a pártalakító nyilatkozatot.

39. Komoróczy mellett végül mind a Zoltán, mind a Kállay párt felsorakozott. SZMK, 1883. dec. 16. Választási mozgalmak.

40. Kállay Lipót korai visszalépéséről SZMK, 1883. nov. 25. Választási mozgalmak.

pártoktól függővé a jelölés és a választás. A sajtó a pozitívumok között tartotta számon, hogy a központban is többen „vannak jelöltek, kiket mindkét párt óhajt megválasztani. Ez úgy látszik: közelismerése a gyakorlati képzettségnek.”⁴¹ Folyt a választmányi helyek előosztogatása is. A kerületek például megállapodtak abban, hogy Borbély Gáspárt, Bodnár Istvánt, Gencsy Albertet, Gaál Eleket és Szesztay Károlyt fogják ebbe a testületbe jelölni.⁴²

A felszínen persze keményen durrogtak a petárdák. S a hangnem egyáltalán nem volt kíméletes. Csak a sajtóban megjelent kortesnótákból idézünk néhány strófát, a klíma érzékeltetésére. Hogy, hogy nem, mindegyik „gyöngyszem” Zoltán párti. És ugyanarról a fő motívumról szól.

„Az alispán választásnál, választásnál. / Tollat hord a zsidó polgár, zsidó polgár, kalapjánál. / Aj vaj jaj az az átkozott / Az előtt ő tollat csak a hátán hordozott. // Nincsen gescheft, nincs uzsora, nincs uzsora. / Nem lesz zsidó Szabolcs ura, megyénk ura. / Aj vaj jaj meghaltok ez után / Zoltán János, Zoltán János lesz a viczispán.” (Ad notam: Hallod e te kőrösi lány)⁴³

Pár héttel később sem apadt ki a repertoár/reverzoár: „Szabolcsmegye híres megye / Zsidót sohse túrt a begye / Most sem túri el ő kelmét / Nem dirigálja a megyénk. // Éljen Zoltán! Éljen Miklós! / Ki zsidónak soh se adós. / Bennük szilárd, erős vezért / Nyer a megye, nem czikczenét.” (Ad notam: Lefelé folyik a Tisza)⁴⁴

Voltak azért szellemesebb kampányélcek is. Persze nem az éteri, hanem a vaskosabb tiszántúli fajtaból: „Közgyűlés. A »Hárs« vendéglőben szombatn nov. 10-én este ½ 8 órakor rendkívüli közgyűlés lesz, a melyben részt vehet minden tisztességes egyén. Tárgysorozat: a) mangaliczai Disznósi Malacz uradalmának feldarabolása. b.) Fokhagymás Kolbász töltésének át villázása. c.) kásási Tüdős Hurka és Oldalas Pecsénye buczkók kiirtása. Indítványban van Szőlősi Borcsa és egyéb árkiadással fenyegető vidék le nyírvíz csapolása a pincze helyi részekben. Hangadó tisztet ad Nyirettyői Czimbalomflótás, Brügóból.”⁴⁵ A kampányhoz amúgy is elengedhetetlenül hozzátartoztak a vendéglátóipari lokalitások. S nem csak a jelöltállítási és választási procedúra különös színtereiként.

„Kávéharc” és őszi agárversenyek

Ott voltak például a kávéházak. Bő egy évvel azelőtt még egy sem volt belőlük Nyiregyházán. Mostanra meg négy is alakult. Igaz a közönség nem volt elégedett velük, de mégis egy új világ hírnökeinek tüntek. Volt, aki csak a kávé miatt méltatlankodott: „egy sem »Kávéház«; de köpölyöző. A hol meg jobb kávé van, ott még nappal hagyján; de az esti szabadidőre szintén sok kívánnivaló marad fenn. Egy rendes, szolid kávéház nagyon felférne.”⁴⁶ Pesten viszont úgy tudták, hogy – *contredictio in adjecto* – a „Betyár” kávéház az „uri osztály egyedüli menhelye”⁴⁷ Az „Ébredjünk” főszerkesztőjének persze nem a kávé, hanem a tulajdonos nacioná-

41. SZMK, 1883. dec. 13. Választási mozgalmak. Ilyen jelöltekként sorolták fel a megyeközpontból: Miklós Lászlót (főjegyző), Megyery Gábort (főpénztárnok), Kállay Ferencet (főszámvevő), ifj. Mikecz Jánost (l. aljegyző).

42. SZMK, 1883. dec. 2. Választási mozgalmak.

43. SZMK, 1883. nov. 22. Választási mozgalmak.

44. SZMK, 1883. dec. 13. Választási mozgalmak.

45. SZMK, 1883. nov. 8.

46. SZMK, 1883. okt. 11. Kávéházak.

47. Függetlenség, 1883. okt. 22. Okulj magyar, Nyiregyháza. (...r ...s)

léja volt a fontos. „Nyíregyházán 3 zsidó és csak egyetlen egy keresztény kávéház van, a Tolnay Sándoré.”⁴⁸ S innen már csak egy lépés, hogy kibontakozhasson a „kávéharc”. A konfliktus akkor robbant ki, amikor Weinberger Bernát megnyitó ünnepséget rendezett a Nagyvendéglőben. Az ottani vendégek hírért vették, hogy Tolnay újabban nem akar zsidó vendégeket kiszolgálni. Stein Sámuel és egy bizonyos Harstein nevű fiatalember elhatározták, hogy próbára teszik Tolnayt. S itt adjuk át a szót az Ébredjünk tollforgatójának, mert ugyan ki más tudósítana erről az eseményről: „bemenvén, újra kávéért kértek s midőn újból azt a választ nyerték, hogy nincs – megjegyzendő, hogy ekkor zár óra után is volt – felborították az asztalt és Stein torkon ragadta a kávéház tulajdonosságát [sic!] több ízben szájba vágta”. A kirobbant záróra utáni verekedésbe aztán Steinék kint várakozó társai is bekapcsolódtak, mintegy 30-40 fő, s a billiárd terem berendezése mellett a harcnak a tulajdonos vendégei lettek a vesztesei.⁴⁹

Azért az újságoknak sem szabad mindent elhinni. A medialitás rögeszmés robotosainak is meg vannak a maguk korlátai a valóság idomításában. A szerkesztők preferenciáit azért jelzi, hogy a választási mozgalmakról szóló hírek mindig a sport rovat mögé sorolódtak, ha agárversenyeket tartottak. Ilyesmire 1883 őszén kétszer került sor. A választások után nem sokkal, október 25-27-én tartották a kölyök agárversenyt a Desseffy grófok uradalmában, Királytelkén, illetve másnap a kállai tarlón. Ami nemcsak a szabolcs-vajai agarász társulat közgyűlésének (Zoltán János volt az alelnök!), hanem jeles társas alkalmaknak (vacsora, táncmulatság stb.) is teret adott. S bár az összegyűlt társaság létszámát a korábbi évekhez képest az újságírók kevesellték, felvonult itt a szabolcsi úri társaság krémje. Őket elsősorban az estélyek érdekelték. Ezeket első este az Európa szállóban, másodjára a Nagyvendéglőben, harmadnap pedig a Brenner féle „Hárs”-hoz címzett vendéglőben tartották, igaz a harmadik férfimuri volt, ezen a mulatságon hölgyek nem vettek részt. Láthatóan senkit sem zavart, hogy mindhárom lokalitás tulajdonosa nem a keresztény felekezetekhez tartozott. Nem sorolhatjuk fel a résztvevőket, viszont nem mulaszthatjuk el megemlíteni, hogy ott volt a hajdani legnagyobb birtokos, Kállay Gusztávné – Kornis Josefina grófnő leányával Kállay Ágnessel együtt, mint ahogy általában az eladósorban levő lányos mamák jöttek a hajadonokkal. Velük tartott a legidősebb fiú, ifjú Kállay Gusztáv is. A férfiak között agarász alelnöki posztjából következően „hivatalból” ott kellett lennie az alispánnak, mint ahogy jelen volt az új főjegyző-jelölt, Miklós László is, valamint úgy szintén egy-két árvaszéki ülnök és szolgabíró. Akár egy szűk körű megyei tisztí értekezlet is kitelt volna belőlük. Itt azonban most Gencsy Albert személyében csak gyepezéért választottak az agarászatok tartamára, valamint új egyleti tagokat vettek fel. A muzsikát esténként a híres Benczi Gyula cigánybandája adta. A vérbeli agarászok leginkább a veterán id. Retsky Andrást (a nagyfalui csendbiztos édesapját) hiányolták (a fia itt volt, de agara már az első „összehúzásban” kiesett). A kölyök-agár verseny 200 forintos első díját, hogy a lényegről se feledkezzünk meg, végül Gencsy Béla Fecske I. nevű agara nyerte, de a második helyezett Csimbók is az ő kutyája volt.⁵⁰

48. Ébredjünk, 1883. okt. 18. Híreink. Zsidó arcátlanság (D)

49. Ébredjünk, 1883. okt. 21. Zsidó ribillió Nyíregyházán. A szerkesztő megtorlásként elvárta volna ugyanazt a statáriális eljárást, ami a „zalamegyei keresztényeknek” jutott osztályrészül. Direkt utalás az augusztusi antiszemita zavargásokra. A zalai zavargásokra lásd Foki Ibolya: Az 1883-as zsidóellenes zavargások Zala megyében. In: Zalai gyűjtemény 25. Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból. (Szerk. Halász Imre) Zalaegerszeg, 1986. 217-241.

50. SZMK, 1883. okt. 28. Sport. A kölyök agár verseny. A kiterjedt Gencsy familia tagja, Béla Balkányban volt virilis.

Az öreg agár versenyre november 15 és 18 között ugyanott került sor. A „legfermesebb esős idő” miatt még kevesebben érkeztek meg, de az igazi sportsmanek természetesen nem maradhattak otthon. Megint eljött Eszlárról Kállayné, de most leánya mellett Bárczay Blankát, Ónodyné istápolat rokonát is magával hozta, s természetesen velük jött Ónody Géza is, az eszlári ügy parlamenti kiobbantója. S találkozhatott itt nemcsak Kornis Ferencel, a per bírójával (és feleségével), de – természetesen a résztvevő alispánt és a főjegyző-jelöltet most külön nem is emlegetve – elbeszélgethetett akár Vay Györggyel, az excsendbiztossal is, aki alig pár nappal korábban provokálta Heumann Ignácot, a nemrég lezárult per egyik védőjét. Az agárversenyen azonban ezúttal nem a szabolcsi birtokosok diadalmaszkodtak. Az utolsó, negyedik összehúzásban Fényes Lajos (Bihar megye) „Zsemlye” nevű agara nyert Halász Zsigmond (Pest megye) „Mágnás”-a ellen. Ezúttal minden társas összejövetelt Weinberger „Nagyvendéglője”-ben tartottak, s a tudósítás ritka szedéssel kiemelve dicsérte a vendéglős buzgalmát, „ki az általános igényeknek, jó ételekkel, tiszta és pontos kiszolgálattal [sic!] teljesen megfelelt, s az egybegyűlt társaság meglegedését kiérdemelte.”⁵¹

Végjáték végeredményel

A választási harc akkor fordult a célegyenesbe, amikor december 9-i kelettel a Kállay párt végrehajtó bizottsága, egy állítólag Fráter Sándor által szövegezett kiáltványt juttatott el a megyebizottsági tagokhoz, amelyet a napilapokban is megkívántak jelentetni.⁵² Ebben nemcsak Zoltán János személye, hanem elmúlt hat éves kormányzása ellen is támadást intéztek. Eszerint, Zoltán alatt „retrográd irányú az adminisztráció”, s a megyében „úgy az anyagi, mint szellemi irányban tespedést idézett elő.” A kiáltvány így fogalmazta meg a választási dilemmát: „nem csak arról lesz szó, hogy egy személy győz-e, vagy bukik, de arról, hogy a liberalismus dicső nagy elvei érvényesítenek jövőre megyénk adminisztrációjában, vagy tovább folytattassék akna munkája a pártikulárismus jelenben divó azon öldöklő szellemének ... amely szellem megyénk adminisztrációjában az osztályuralmat s a hatalmon levők pajtáskodó érdekszövetségét, a helyi önkormányzat ezen legnagyobb veszélyeit kultuszszá fejleszté.”[sic!] Azt is felrótta a kiáltvány, hogy az alispán „a politikai függetlenség eszményének firmája alatt keresztes háborút hirdet.” Azzal is vádolták, hogy „az ősi hagyományokról a megyeház termében oly gyakran hangoztatott kacskaringós frázisok alatt a nemzet nagy gondolkodóinak nem a polgári jogegyenlőség s a lelkiismeret szabadság haladás célzó magasztos hagyományai értettek, hanem azok, melyek nemzetünk sötét korára emlékeztetve visszafelé vezetnek s végeredményeikben a botbüntetés visszaállításánál állhatnak meg”⁵³.

A Zoltán párt december 13-án Nyíregyházán tartott értekezlete úgy határozott, hogy „cáfoló iratban” válaszol a Kállay párt „hadüzenetére”, amelyet minden bizottsági tagnak megküld és a sajtóban is megjelentet. Úgy döntöttek, hogy nem követik a Kállay pártot a személyeskedés terére, de megvédik az alispán megyekormányzatát. Elsőként arra hivatkoztak, hogy Zoltán volt az, aki „a múltnak a közpénzek kezelése körül elkövetett megdöbbsentő visszaéléseit felderítette” és azo-

51. SZMK, 1883. nov. 22. Sport. Az öreg agár verseny.

52. A Kállay párt kiáltványát az általunk vizsgált szabolcsi (heti)lapok nem közölték.

53. SZMK, 1883. dec. 16. Kivonat. Tekintetes megyebizottmányi tag úr! Az eredeti kiáltvány szövegére csak a vele vitatkozó elleniratban idézett mondatok alapján van módunk hivatkozni.

kat megszüntette. Nem marad adós az ellenirat a jogegyenlőséggel és lelkiismereti szabadsággal kapcsolatos válasszal sem. „A jogegyenlőség meg van a törvény előtt, meg van a polgári életben is annyira, mennyire hazánk történelmi hagyományainak korlátai között kifejlődhetett. Sőt mondhatni többre ment e tekintetben a törvényhozás, mint a hagyományok megengedték volna, mert eltörölte a polgári közéletben a születés adta előjogot s annak helyére tette a vagyonnak jogát. És fájdalom, vannak sokan, de nem a Zoltán párt tagjai között, kik egy új elemet szeretnének becsempészni a polgári élet küzdelmei közé: a kétes eredetű vagyonnak jogát és hatalmát.” Az ellenírv tehát morális természetű, amit szembe kívánnak állítani a kereszténységtől idegen önzéssel és korrupcióval. Azzal vádolják a Kállay pártot, hogy „egy oly osztállyal szövetkezett, mely hazánk jelen szomorú helyzetében a züllött anyagi állapotokra támaszkodva pénzbeli vesztegetéssel akar diadalra emelkedni.” Az egész ellenirat mögött a megyei bene possessionati nemesség sértettségé húzódik. „Másfél évtizeddel a zsidók egyenjogúsításának törvénybe iktatása után, Szabolcsmegye zsidósága azzal hálálja meg a magyar nemzet jótéteményét, hogy nem elégedvén meg helyzetével, pénze hatalmában elbizakodva, falanksszá tömörül s uralni akarja az ós Szabolcsmegyét. Ezek képezik a Kállay párt 4/5-ét.” (Később is hivatkoznak ezekre az arányokra, ezzel próbálva igazolni a Kállay pártra odavetett „zsidópárt” elnevezést. „Ha tehát ők zsidópártnak neveztetnek: az teljesen jogosult, mert hiszen a majoritásról szoktuk a pártot elnevezni.”) Az idézett gondolatmenet így folytatódott: „Mi a lelkiismereti szabadságot az emberi jogok legszentebbikének tartjuk. Nem elfogultság, nem vallási türelem hiánya, de a sértett hazafiúi önértzet az, mely bennünket a Kállay párt elleni küzdelemre buzdít, mert ezen, a még csak jogilag magyar, de erkölcsre és szokásokra még idegen s a nemzet kebelére fogadott jövevények küzdenek az uralomért, a nemzetnek születés, hazafiúi erkölcsök s hazafiúi áldozatok által kitűnő magyar eleme ellen.”⁵⁴ Ennyi emelkedettség után földhözragadtnak tűnik a „nyíregyházi vámsorompó” ügyének felemlegetése, ám ez már Kállay János közgyűlési felszólalása óta a kampány részévé vált. Ezt a kérdést most nem boncolgatjuk, csak megemlítjük, hogy a megyeszékhely és a megye egyik gyakorlati konfliktusát illette.⁵⁵

A pártok mindennel megpróbálkoztak, amit a törvény megengedett. A Kállay párt például saját tagjainak azt szabta feladatul, hogy minden bizottsági tag „tartozik magához még egy voxot nyerni” és azt beszavaztatni.⁵⁶ A vereség előérzetében pedig kérvényt adott be, hogy a tisztújítást halasszák el. Szerintük ugyanis a választói névjegyzék nem lett „verificálva”. Közben elkezdtek terjeszteni azt is, hogy nem kell elmenni a megyegyűlésre, mert elmarad a voksolás. A Zoltán párt viszont egyrészt megfenyegette a bizottsági tagokat, hogy számon tartják, hogy ki marad otthon, másrészt igyekeztek megszervezni, hogy Nyíregyházán mindenkinek jusson magánházaknál szállás. Az azonban bocsánatos bűnnek számított, ha valaki amúgy sem szokott eljárni a törvényhatósági ülésekre. Előfordult névtelen levélben fenyegetőzés is.⁵⁷

54. SZMK, 1883. dec. 16. Kivonat. Tekintetes megyebizottmányi tag úr! (Nyíregyháza, 1883. dec. 13.)

55. A konfliktus lényegét tömören összefoglalja Szohor Pál: Nyíregyháza város története. In: Nyíregyháza az örökvaltság századik évében. (Szerk. Szohor Pál). Nyíregyháza, 1924. 229–230.

56. SZMK, 1883. dec. 2. Választási mozgalmak. A Közlöny közlésében ez az utasítás csak a zsidó bizottsági tagokra vonatkozott volna.

57. A Közlöny azzal fenyegetőzött, hogy közli „ügy a szavazók, mind pedig a távollevők névsorát.” Azt azonban hozzáfűzte: „Magától értetődik azonban, hogy rendesen távollevő bizottsági tagokra, akik anélkül sem szoktak sohasem megjelenni, ezen közbizalom figyelem nem fog vonatkozni.” SZMK, 1883. dec.

Számtalan utalás tartozott a kampány-tárba, amely a közelmúlt eseményeit taglalta. A Közlöny azt állította, hogy az izraelita központi iroda „17 000 frtot adott volna segélyül Zoltán megbuktatására és Miklós László elnyomására.” De fontos hírnek számított az is, hogy a „királytelki Dessewffy grófok is jelével a büszkeségnek viselik a fehér tollat, mint a Zoltán párt jelvényét, ezek is őseik nemes vére által buzdulva »nem«-mel szavaztak a felsőházban” – nyíltan utalva az antiszemita körökben csak „zsidópárosodási” törvénynek nevezett javaslat megbuktatására. Még a nemrég lejátszott per is kísértett: „Solymosi Eszter szelleme fenn jár a földön. Nem fog mindég találni a zsidók pisztolya Temesvártt, sem kardjuk Kótajban; de voxuk sem Szabolcsban.”⁵⁸

A választás előtti napon még egyszer összegyűltek a pártok. A Kállay párt, Kállay András elnökletével a már szokásos „Európában” véglegesítette saját jelölési listáját. A Zoltán párt pedig este 7-kor a nagyvendéglőben találkozott. A meghívó arra kérte az „elvtárs ur” (sic!) bizottsági tagokat, hogy mivel „ezen választást mondhatni az egész ország figyelemmel kíséri, felkérem, hogy a pártgyűlés és választáson megjelenni s ösmeretsége körében oda hatni méltóztassék, miszerint pártunk többi tagjai is bejöjjenek.”⁵⁹

A megyei restaurációknak megvolt a maga rituális forgatókönyve s Szabolcs híven őrizte a hagyományokat.⁶⁰

A Zoltán párt többsége tudatában két helyen gyülekezett és két helyről vonult fel: a városháza udvaráról és a nagyvendéglőből. Sokat sejtető gesztus volt, hogy a királytelki grófok, Nyíregyháza város választókerületének tagjaiként szintén a városházáról vonultak. A menet Benczi Gyula zenekari kísérete mellett kiáltozta: „Éljen Zoltán János!” Két zászló is lengett a két menet élén. A város által ez alkalomra készített nemzeti színű selyem zászlót Dr. Trajtler Soma lobogtatta⁶¹, a megyebizottmány nagy selyemzászlaját pedig a Közlöny szerkesztője, ifj. Maurer Károly vitte. A megyeháza választási termébe érve ez a csapat a baloldalon foglaltak helyet. A Kállay párt nem rendezett ilyen kivonulást, tagjai kisebb rajokban érkeztek a gyűlésterembe. A főispán 10 órakor nyitotta meg a gyűlést, és miután a régi tisztikar beadta lemondását (tagjai ettől még választók maradtak az új virilisek és választottak mellett) Graefl József bejelentette a két alispán jelölt nevét, s a terem két felében egetverő éljenzés tört ki. Aztán megtörtént a névszerinti szavazás és a főispán kihirdette a végeredményt: a beadott 374 szavazatból Zoltán Jánosra 266,

16. Választási mozgalmak. A Zoltán párti balsai körjegyző például beküldött egy Kállay párttól kapott névtelen fenyegetést. uo.

58. SZMK, 1883. dec. 13. A keresztény-izraelita vegyesházassági törvényjavaslat első főrendiházi megbuktatása 1883. december 10-én történt – név szerinti szavazással (103 igen; 109 nem). A Függetlenség tudósítása szerint először a 27 főpap szavazott, természetesen nemmel, utánuk a főispánok igennel (közülük ellene csak kettő, gr. Szapáry pestmegyei és gr. Eszterházy soproni). Aztán a grófok nagy többséggel a javaslat ellen, legvégül a bárók túlnyomórészt igennel. Függetlenség, 1883. dec. 12. Az egész vitára legújabbán Gyurgyák János: Zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmetörténet. Bp. 2001. 68-69. Temesvár emlegetése az 1883. október 22-én lefolyt halálos kimenetelű Rosenfeld-Batthyányi párbajra utalt. Az ügy hátterére legújabbán Nagy Sándor: Schosberger Ilona különös házassága. In: A felhalmozás míve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére. Bp. 2009. 48-58. Kótaj pedig az eszlári per utóhatásaként vívott Heumann Ignác-Vay György kardcsörtét idézi. A közvélemény megdöbbenésére mindkét duellumból a zsidó fél került ki győztesen.

59. SZMK, 1883. dec. 20. Jegyzőkönyv, (1883. dec. 18.); uo. dec. 16. Meghívó (Szesztay Károly, jegyző)

60. A megyei restaurációk 19. századi szabályozásának újkori gyökereire legújabbán lásd Soós István: Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810-1821). Levéltári Közlemények. 2009. 65-157.

61. Dr. Trajtler Soma (1850-1905) az eszlári perben a dadai holttestet boncoló orvosszakértő. Életére lásd Fazekas Árpád: Az eszlári per orvosi vonatkozásai. – Nyíregyháza világhírű eseménye – Nyíregyháza, é. n. [2003] 36-38.

Kállay Jánosra pedig 108 voks jutott.⁶² A tisztújító szék első napján választották még meg a központi tisztviselőket is. Sok meglepetést ez sem okozott.

4. táblázat
A vármegyei tisztújítás jelöltjei és végeredménye (1883. dec. 19)

Tisztség	Évi fizetés (pót- lékkal) (ft)	Zoltán párt	Voks	Kállay párt	Voks
alispán	2700	Zoltán János	266	Kállay János	108
főjegyző	1800	Miklós László	egyhangú	Bégányi Ferenc*	
I. aljegyző	1200	Mikecz János ifj.	egyhangú	Mikecz János ifj.	
II. aljegyző	700	Vidovics László és Palaticz Lajos	Vidovics: 182 Palaticz: 130	Vidovich László	182
főügyész	1700	Szikszay Pál	közfelkiáltás	Hrabovszky Guidó	
alügyész	1000	Márkus Károly és Fejér Imre	Márkus: 105 Fejér: 220	Fejér Imre	220
árvaszéki elnök	1700	Bégányi Ferenc	közfelkiáltás	Básthly Barna**	vissza- lépett
árvaszéki ülnök	1400	Péchy Gyula	egyhangú	Péchy Gyula	
árvaszéki ülnök	1400	Böszörményi Kornél	egyhangú	Böszörményi Kornél	
árvaszéki ülnök	1400	Okolicsányi Géza	200	Básthly Barna**	130
árvaszéki jegyző	1100	Novák Gyula	166	Lövey Sándor	106
főszámvevő	1200	Kállay Ferenc	egyhangú	Kállay Ferenc	
alszámvevő	900	Mikecz Gyula	egyhangú		
főorvos	1000	Jósa András dr.	egyhangú	Jósa András dr.	
főpénztárnok	1500	Megyery Gábor	egyhangú	Megyery Gábor	
ellenőr-könyvelő	1100	Hvezda Pál	egyhangú		
pénztári segéd	700	Vityi József	egyhangú	Rósa Béla	

* ha nincs jelölve, nem szavaznak

** ha megbukna, árvaszéki ülnöknek; ha Básthly elnök, ülnöknek Márky

Forrás: SZMK, 1883. dec. 2; uo. dec. 20.

A Függetlenség Zoltán párti tudósítója annak is utána számolt, hogy míg Kállayra 70 zsidó és 38 keresztény szavazott, addig Zoltánra csak 2 zsidó és 265 keresztény adta a voksát (ez ugyan eggyel több, mint a hivatalos eredmény, de sebj). Ő az egész szabolcsi tisztújítási harc lényegét arra az „összeesküvésre” igyekezett redukálni, amely „Zoltán Jánost az eszlári perben elfoglalt részrehajlatlan, az igazság útját kereső, s ezért a zsidók haragját felszított eljárásáért” akarta megbosszulni. S szerinte ez a törekvés vallott kudarcot december 19-én.⁶³ Könnyen belátható, hogy ennél többről volt szó.

Az alispánválasztás névszerinti eredményét ismerve néhány általánosabb tanulság is levonható. Mindenekelőtt az, hogy a voksolásban résztvevő volt megyei

62. SZMK, 1883. dec. 20. Tisztújító megyei közgyűlés. A lap betartotta ígértét és név szerint leköszölte a szavazás végeredményét.

63. Függetlenség, 1884. jan. 4. Megyei élet. Választási visszhang. (Egy Zoltán párti választó)

tisztségviselők – egy kivétellel – mind Zoltán Jánosra szavaztak. Az egyetlen kivétel a Kállay párt által árvaszéki elnöknek jelölt Básthly Barna volt. Még a mindenki által elismert Kállay Ferenc is „Zoltán-párti vokssal” biztosította 1872 óta viselt főszámvevői helyét az eljövendő tisztikarban (amit egyébként 1892-ig megtartott).⁶⁴ A vokssok alapján az is megállapítható, hogy jóllehet a kampány a keresztény-zsidó ellentétet igyekezett hangsúlyozni, a szavazatok távolról sem egy ilyen kétdimenziós térben szóródtak. Az egy nemzetségekhez tartozók alapján azonos irányba húztak. Az öt Zoltánból csak Zoltán János nem szavazott (önmagára). Ugyanez vonatkozott a nyolc Kállayra (Kállay Ferenc különös helyzetéről már szólunk, s a Budapesten élő Kállay Aurél pedig nem utazott haza erre az alkalomra). A szavazás kimenetelét döntően befolyásolta, hogy a nagy nemzetségek mennyire vonultak és álltak ki jelöltjeik mellett. A Dessewffyek (4 vokss) felvonulásának, mint láttuk, demonstratív értéke volt (Miklós nem jött haza Bécsből). Az Erdőhegyiek (3 vokss), a Gencsyek (4 vokss), a Gergelyffyek (Ferenc kivételével 4 vokss), a Jármnyak (6 vokss), a Mikeczek (4 vokss), a Miklósok (3 vokss), a Péchyek (4 vokss), a Vay grófok, bárók és nemesek (együtt 6 vokss) meghozták a Zoltán pártnak a meghatározó jelentőségű szavazatokat (csak a 3 vagy több szavazattal bíró nemzetségeket soroltuk fel). Annál érdekesebb, hogy a másik oldalon nem mondható el ugyanez ilyen egyértelműen. A pártosodás élén kezdetben álló Szunyoghyak közül például csak ifjabb Bertalan szavazott Kállay Jánosra, István Zoltánra adta vokssát, a többiek pedig (idős Bertalan, Imre és Miklós) távol maradtak. A Löveyek közül kettő Kállayra, egy Zoltánra szavazott. A Pillisyek közül Lajos Kállayra, László Zoltánra adta vokssát. S bár a zsidó tagok zöme valóban a Kállay párt mögé zárkozott fel, tanulságos megfigyelni az ettől a mintától eltérő választói magatartásformákat. Baruch Arnold kereskedő például Kállayra, viszont a Nyíregyházán köztisztvisletben álló szemorvos, dr. Baruch Mór Zoltánra vokssolt.⁶⁵ A kiterjedt Bleuer családból 5 vokss valóban a Kállayakra ment, de a jelentős és szuverén személyiségnek számító dr. Bleuer Miklós Zoltánt támogatta (ráadásul Nagykállóban!). A hat Fried közül csak három adott le vokssot (igaz azokat Kállayra). A Levelekiek is 3 vokssot hoztak Kállaynak, de az öreg Sie nem jelent meg. A nyolc Mandel közül hat kiállt Kállay mellett, kettő azonban távol maradt. Hozták a Kállay-szavazatokat a Czukorok (4 vokss), a Klárok (3 vokss), a Propperek (3 vokss), a Szamuelyek (2 vokss), a Sternekek (2 vokss), a Veinbergerek (2 vokss) és a Weiszhauszok (2 vokss). Nem foglalt viszont állást Nyíregyházáról több jelentős személyiség, így például dr. Flegmann Miklós orvos, dr. Gara Leó orvos, Glück Ignác kereskedő. Ugyanígy tett több vidéki bérlő vagy orvos: Fränkel Sámuel Gávról, dr. Groszmann Soma Polgárról, Harstein Lipót Tiszadadáról. Korányi Imre, a megyeháza-téri „Kígyó” patika tulajdonosa pedig Zoltánra adta vokssát.⁶⁶

Ha a vokssok térbeli megoszlását is figyeljük, akkor más szempontok is szemünkbe ötlenek. Az, hogy Nagykálló és környéke, illetve a többi Kállay birtok (Napkor, Oros, Halász) bizottsági tagjai zömmel Kállayra szavaztak, az eléggé logikusnak tekinthető. De a megye délkeleti részének Kállay-pártisága mellett más göcök is kirajzolódnak. A Kállayoknak van egy számottevő, részben értelmiségi kisvárdai bázisa (Balkányi Farkas, Kastal István, Kovács Lajos ügyvéd, Reizman Herman,

64. Országgyűlési Almanach, 1892. 249. 1892-ben függetlenségi programmal országgyűlési képviselővé választották.

65. Baruch Mórra lásd Fazekas, i. m. é. n. 45.

66. Kerényi Imre (1831–1909) annak a Korányi Frigyesnek volt a testvére, aki kikeresztelkedve 1860-ban Bónis Sámuel leányát, Malvint vette Leveleken feleségül. Imrere lásd Fazekas, i. m. é. n. 42. Frigyesre Kempelen, i. m. 1999. I. 123–125.

Rézler György ügyvéd, Sümegi István), amely nem köthető egyetlen felekezethez. Hogy azonban ebből mit hoztak az odavalósi szövetséges Hrabovszkyak, vagy valami más ok is meghúzódott a háttérben, azt már nehezebb megállapítani. Mint ahogy azt sem egyszerű eldönteni, hogy a nagykállói esperes (korábban eszlári tiszteletes) Ferenczy Bertalan a lokális kötődés, vagy a katolicizmus miatt támogatta-e inkább a Kállayakat. Arról most nem is szólva, hogy a közeli Karáson erős virilis Ferenczy Gyula vajon a familia révén vált-e Kállay-pártivá. Mint ahogy mind a lokális, mind a konfesszionális motívum kérdését felveti Tóda Fülöp máriapócsi, a görög-katolikus kolostor vagyonával virilis lelkész Kállayakra adott voksa is. Család, nemzetség, lokalitás, konfesszionális, politika olyan kibogozhatatlan hálóval tartják össze a szálakat, hogy azt aligha lehet pusztán egyetlen dimenzió, a keresztény-zsidó szembenállás jegyében felfejteni.

A kampányt figyelve a Nyírvidék kommentárja aligha véletlenül emelte ki, hogy a felfokozott választói aktivitás nem tekinthető normális jelenségnek. A megszokott a közöny, a megyegyűlésben „a legfontosabb ügyek tárgyalását is legtöbbször üres padok hallgatják”. S hozzáteszi: „lehet, hogy ismét a családi politika kezd lábra kapni megyénkben”. S ennek kapcsán a választásos rendszer hátulütőit is felhánytorgatja: „Hányszor megtörtént, hogy alapos képzettségű, de nem fényes családból származott méltók mellőzve lettek, míg az ősi birtokot elpazarolt pártfogolt hivatalba jutott, ki azt hitte nem ő van a hivatalért, hanem a hivatal ő érte.”⁶⁷ A választások eredményét mérlegelve a lap további gondolatokat is megfogalmazott. Egyfelől annak tulajdonította a felfokozott aktivitást, hogy „mintha az lett volna írva minden egyes választó jelvényére: ki tudja, nem az utolsó választás-e ez a mai!?” Majd így folytatta: „A felelős kormányrendszerrel és a virilis törvénnyel bekövetkezett változásokat a megyéknek természetesen meg kellett érezniök: amint hogy meg is érezték. A vármegyei rendszer alapjaiban rendült meg e két factor föllépte által.” S kemény kritikái éllel fűzte hozzá: „Ha a kor szakított a múlt idők rendszerével, szakítania kellett volna a vármegyei jogokat monopolizáló családoknak is a nepotizmussal. De a vármegyék ezt nem tették. Megmaradt réginek, ósdinak mindenben.” Hogy Zoltán legnagyobb érdemének saját párthívei a „közpénzek kezelése körüli visszaélések” felderítését és felszámolását tartották, az itt nem került szóba. Sőt az érvelés így folytatódott: „... azt kellett tapasztalnunk egész mai napig 15 év óta, hogy a megyék folyvást a régi irányban haladtak azon különbséggel, hogy a vagyonos, előkelő családok ivadékai a mai zaklatott és állandó munkára csak ritkán vállalkozván: a hivatalokat *ruinírozott*, de széphangzású nevekkel dicsekvő *quantitásoknak* megmentésére adományozták. A vármegyék a democat mértéket soha alkalmazásban nem vették; sőt tényleg mindig a *vérekegyelet* azon ösvilági ösvényén haladtak, ahol a költő lelke a »Falujegyzőjét« feltalálta.” (Kiemelések az eredetiben.) Összességben úgy látta, hogy „változás csak a[n]nyiban történt az új választás folytán a tiszt karban, hogy pár központi tisztviselő hivatali állást cserélt”.⁶⁸

67. Nyírvidék, 1883. dec. 16. A választásokhoz. S. L. [Somogyi Lajos] A Nyírvidék az alispán személyét illetően nem kívánt állást foglalni.

68. Nyírvidék, 1883. dec. 23. A megyei tisztújítás alkalmából. (yy.) Érdekes következtetése a szerzőnek mindebből, hogy megoldásul vagy a „leggazdagabb főurak és nagybirtokosok” szerepvállalását (az alispántól a szolgabírákig), vagy a kormány beavatkozása nyomán a közigazgatás „kinevezés által állami” kezelésbevitelével képzele el. Uo. Miklós László karrierje szempontjából nyilván jelentős lépés volt, hogy aljegyzőből a főispánhoz legközelebb álló főjegyzői posztra lépett elő, viszont Bégányi Ferencnek aligha volt mindegy, hogy főjegyzőből árvaszéki elnökké sorolódott vissza. A ranghierarchiára lásd a javadalmazás adatait.

A központi tisztviselő-választás legnagyobb vesztese kétségtelenül Báthly Barna volt, akit a Kállay párt az árvaszéki elnöki tisztségre jelölt, de végül a korábban viselt árvaszéki ülnöki posztot sem nyerte el. A sajtó egyértelműen „az eszlári ügy alkalmából történt magatartásának” tulajdonította a vereséget.⁶⁹ Hozzá kell azonban tennünk, hogy a vereség aránya lényegesen kisebb mértékű volt, mint az alispánválasztásé. Új erővel gazdagodott viszont a megyei tisztikar Vidovics László és Fejér Imre személyében, s ők mindketten eredetileg a Kállay párt kandidáltjai voltak, s a Zoltán párt csak később emelte be őket, kettős jelöléssel saját listájára, a szavazásra bízva a végleges döntést.

Díszebéd és pohárköszöntők

Az aznapi gyűlés végeztével Zoltán János 300 terítékű monstre ebédet adott az új tisztikar és a párt tiszteletére. A vendégek annyian voltak, hogy csak két teremben fértek el. Minden a hajdanvolt időkre emlékeztetett. A Közlöny tudósítója meg is jegyezte: „csak a »veres tollas« régi időszak látott olyan erős és szép pártot együtt.”⁷⁰ Pohárköszöntőt mondott itt egy régi (gróf Vay Ádám) és Graefl József, a jelenlegi főispán. Ónody Géza a felsőház tagjaira ürítette a poharát és megragadta az alkalmat, hogy a felsőházi reform ellen szóljon. Mint mondotta, „egyedül a független állású főurakban látja úgy jelenleg, mint a jövőben közviszonyaink és hazafiúi kötelmeink erős megvédését és megóvását.”⁷¹ Szavait óriási éljenzés követte. A nap szónokai közül azonban a korelnökök beszéde tette a legnagyobb hatást.

Mezőssy László (Pazony, 1814 – Tolcsva, 1893) régi kálvinista családba született, s két megyéhez kötődött egész életében. Atyja tolcsvai birtokai révén Zemplénhez, anyja, pazonyi Elek Mária révén pedig Szabolcsba. A Bach korszakban a Hegyalján borászkodott, Pazonyban szántóföldi gazdaságot vitt. A hetvenes évektől Szabolcsban vett részt a megye politikai életében.⁷² A társas események közkedvelt szónoka volt. 1881 tavaszán Graefl főispán beiktatásakor is ő köszöntötte „gavallér-dictióval” a főispánét, akinek – mint mondta – „vőfélye lenni szerencsés volt”.⁷³

Szerteágazó viták kirobbantójaként ismerték. Kulcsszerepe volt a Nyírvízszabályozó társulat körüli sajtócsatározásokban, s 1882 elején Heumann Ignáccal, illetve dr. Bleuer Miklóssal is kemény szópárbajba keveredett a zsidókérdés ügyében.⁷⁴ Ez utóbbi polémia egyértelműen jelzi a helyi ellentétek kieleződését már a tisztaeszlári ügy előtt.⁷⁵ A polémiától még a Nyírvidék szerkesztősége is visszariadt, de már

69. SZMK, 1883. dec. 20. Választási mozgalmak. – A megyei tisztújítás köréből. – (ÁRGUS)

70. SZMK, 1883. dec. 20. Választási mozgalmak. – A megyei tisztújítás köréből. – (ÁRGUS)

71. SZMK, 1883. dec. 20. Tisztújító megyei közgyűlés.

72. OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 1368. 370–377. Életrajzát naplójegyzetei alapján Kralovánszky László dolgozta fel Dudás Ödön számára. Lásd még Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. 695–696.

73. SZMK, 1881. márc. 17. 2. A főispáni díszebéd.

74. Dr. Bleuer Miklóst az 1848-as szabolcsi zsidóösszeírás 30 éves sényói születésének tudja, aki 4 éve él Kállóban. SZSZBML IV. B. 109. Későbbi forrásmunkák szerint 1817-ben Nagykállóban született Bleuer Hermann gyermekeként. Doktori értekezését 1844-ben Pesten védte meg a tüdölobról. Szinyei, i. m. I. 1891. 1105; Kempelen, i. m. II. 1999. 72.

75. A teljes vitát sajnos a Szabolcs Megyei Közlöny 1882-es számainak hiányai miatt nem ismerjük, s csak a Nyírvidéken megjelent vitacikkek alapján rekonstruálhatjuk, hogy miről szólt. Mezőssy a SZMK 1882. jan. 19. mellékletében Heumann válaszcikkére viszontválaszolva „az összes szabolcsmegyei zsidókat, kettő kivételével” pellengérré állította. Dr. Bleuer viszont a szabolcsi zsidók 48/49-es véráldozatait, kórház- és iskolaalapítói anyagi áldozatait sorolta fel. Mint írta, Mezőssy egyik pontnál sem szerepel. Tekintetes Mezőssy László úrnak. Válasz a viszontválaszra. Nyírvidék, 1882. febr. 5. 2. A Tekintetes

nem lehetett meg nem történné tenni. Három részes szerkesztőségi tárca ismerte el a vitatkozó felek szuverenitását, hangoztatta, hogy nem akar állást foglalni, s közben szíve mélyén inkább Mezőssyhez húzott.⁷⁶ Mezőssy ráadásul közelesen, egy 1884-ben írott röpiratával a szabolcsi antiszemitizmus egyik kulcsművét publikálta.⁷⁷ Mégis valahogy még ellenfelei is megbocsátottak neki. Talán szókimondása, régimódi táblabírói kultúrája, közvetlensége és humora miatt, de az sem lehetett mellékes, amit Szinnyei nem mulasztott el róla tudatni: hogy miközben többször fellépett antiszemita programmal képviselőválasztáson, „kasznárja, pincemestere mind halálig zsidó volt.”⁷⁸

Ezért aztán Mezőssy László diszebéden elhangzott, humorosnak szánt dikcióját is komolyan kell vennünk. A szabolcsi retorika eme különös gyöngyszemét, nem a Közlöny, vagy a Nyírvidék publikálta, hanem az Ébredjünk januári első száma. Mezőssy „Ovid strófáját” idézte, a fiatalabbak kedvéért nemcsak latinul, hanem általa rögtönzött magyar fordításban is.⁷⁹ „Hogyha legyőzte felét az oroszán vége a harcnak, / Bosszut állni tovább, nem tud az a ki nemes, / Ám de a rut medvék meg az ordas farkasok akkor / Állnak a dög mellé, hogyha a hulla kihült.”

Majd ennek fényében értelmezte az aznapi történéseket. „A Zoltán-párt, mely Szabolcsmegye tágabb és szűkebb értelemben vett legnemesebb és nemes családai egyeseiből alakult ily nagygyá [sic!], mely Szabolcsmegye intelligenciájának színét-javát ölelte magába, ma délelőtt a legvérmesebb számítást is felülmúló nagymérvű győzelmet aratott, az ál humanizmus foszlékony ö[...].gallérú köpönyege alá annyi mindenféle érdeket összerelt Kállay-párt felett. A győzelem teljes, az ellenfél le van verve...” S itt jött Ovidius igazságosztó szerepe. „Bosszút állni tovább, nem tud az a ki nemes.” Mezőssy világossá tette: „Azért jobbomat nyújtom a bukott Kállay-párt azon tisztességes elemeinek, kik vigyázatlanságból, meg nem fontolva lépésüket, felejtve a múlt nyáron Nyíregyházán, s a múlt évben a megyei Eszlár községben történt világhírű rémes eseményeket, elsodortatni engedték magokat azon habok által, melynek zavaros színe nem engedte, hogy a meder fenekére tekinthessenek. – jobbomat nyújtom pártom nevében mindazoknak, kik beösmerve tévedésüket, mea culpát kiáltva simulnak felénk. De határozottan visszavonom a bukott párt azon el[le]meitől, melyek soraink közé soha nem illettek, s beilleni sohasem fognak, értem a zsidóság azon pöffeszkedő, bőrében nem féro, kihívó modorral bíró részét,

mint kertészt is bírálta. Saját kertészkedéséről szólva a kállói doktor megállapította: „A fattyú-hajtást igen is késsel, ollóval, esetleg baltával is nyestem vágtam; de a törzset nem bántottam... De a tek. úr fejszével jött nekünk és azt mondja, hogy a régi Zimmermannoknak, Frideknek [sic!] és Bleuereknek magva szakadt; illetve kellene hogy eltöröltessenek...” Uo.

76. Az indítás: „E vitában két kimagasló paradoxon áll szemben egymással. Egy politikai hitére ó liberális vas nyakú magyar nemes, és egy az új korszellem eszméivel saturált izraelita athléta. Földes úr az egyik, dr. medicinae a másik. Mindkettő szabad politikai gondolkodású; csakhogy az egyik jobbra, a másik balra tart, de mindkettő arisztokrata a maga nemében.” Nyírvidék, 1882. febr. 26. A zárás: „A tárgyunkat indokoló, s csakis 3 egyénre szorító hirlapi polémia szikrát vet a szomszéd városban azonnal; s a helyett, hogy a tüzet oltanák, még szitják annyira, hogy végre is a hirlapnak kell magát elzárni mintegy eme személyeskedésig hajszolt polémia elől. Mi tiszteljük Dr. Bl. M. urat, elismerjük városa érdekében kifejtett nemes buzgalmat, de cikkeiből kimagasló nézeteinek egy részét nem írhatjuk alá. Szívesen elengedtünk volna egyet-mást belőle. Ám már megtörtént. Csak legalább a közönség is merített volna eme polémiákból valami hasznost. Fájdalom ilyen legkevesebb volt bennök.” Nyírvidék, 1882. márc. 12.

77. Mezőssy [!] László: Ne bántsd a zsidót, vagy hogy kell a zsidó kérdést megoldani. Debrecen, 1884.

78. Szinnyei, i. m. VIII. k. 1902. 1210. Szinnyeinek ez az állítása szó szerint az „1848-49. Történelmi Lapok” Mezőssy-nekrológiájára megy vissza. 1893. nov. 15. 216.

79. Ovidius: Tristia (Keszervek) 3, 5, 33–36. Ezúton köszönöm Németh György szíves segítségét a strófa azonosításában.

mely a prolongált váltók hosszú láptóján feljebb-feljebb kúszva ura és parancsolója akarna lenni Magyarország ezen legtőségőkeresebb vármegyéjének, melynek történeti neve Szabolcs. Korán lenne! Visszavonom azon javíthatlan [sic!] korifeusaitól is a bukott pártnak, a kik a győztes Zoltán-párt ellen folytonosan s ok nélkül agyarkodván a pislogó mécs kanóczára időszakonként olajat csepegtetnek, s kik közt, mint hallottam, vannak olyanok, kik ama szenvedett vereség kék foltjait a főispáni bársonyszék puha párnái közt szeretnék kiheverni. Pedig jó lenne meggondolni, hogy a szabolcsi főispáni szék párnái lehetnek puhák és kényelmesek, a főispáni utak mély vágásait ügyesen közölni tudó báró Vétseyknek, gróf Vay Ádámoknak és Gräfel Józsefeknek, de szűrös száraz töviseket teremnének azoknak, kik a megye fővárosába való bevonulásukat a zikczene és zakczene melódiája mellett tartanák meg.⁸⁰

Mezősy tehát átlát a különféle érdekeket takaró „foszlékony köpönyegen”, s alatta három kategóriát különböztet meg: a) a bűnbocsánatért esedező megtévedteket; b) a zsidóság politikai hatalomra törő elemeit; c) a főispáni székre ácsingózó javíthatatlan korifeusokat

Három lehetséges magatartás, három különböző ajánlat. Még ha csak vélelmezhetjük is, melyikük büjt Ovidiusnál farkas, és melyik a medve bőrébe. Azt sem árt külön hangsúlyozni, hogy a második csoport nem a zsidóság egészéről szól. Lehetnek eszerint közülük is olyanok, akik az első csoporthoz „simulnának”, vagy olyanok, akik viszont „megmaradnak a kaptafánál”, s mondjuk, csupán gazdálkodással, kereskedéssel foglalkoznak. A harmadik társaság viszont egyértelműen Kállay Andrásra és főkortésére, Fráter Sándorra áll.⁸¹ Kállay Andrásról már a kampány időszakban hírelt, hogy főispán szeretne lenni, s most Mezősy megígéri, hogy majdani beiktatását a mostani szerepére emlékeztető antiszemita heccnóta fogja kísérni. A beszédnek akkora sikere volt, hogy a másik teremben, ahol a vendégek másik fele az alispán testvérével, Zoltán Ödönnel ünnepelt, meg kellett ismételnie.

A díszebéd másik nagyhatású szónoklata, a szintén hetven felé járó idős Bay Ferenc szájából hangzott el. A vármegye reformkori főjegyzőjének és hajdani országgyűlési követének tósztja kész írott orális történelem. Visszaemlékezett „azon korszakra, midőn a megye zöldasztalát a magas clerus s a mltgs R. R. K. K. [méltóságos Rendek és Karok] ülték körül, s ma a megyei autonómia és municipium 25 garasos idegen elemek által korlátoztatik. Meleg érzéssel említette fel a lezajlott dicső 48-49-re bekövetkezett nyomást; és a megye hű fiaira, az önfeláldozó hazafiakra nehezede élethalál harcban és üldözésben senyvedt időt.” Innentől szőszerinti idézetnek tűnik a közölt szöveg: „felültem az ósmegye ősi családok hazafias szellemétől át szellemült vármegye házának a tetejére villámhárítóul és kalauzoltam a hazafiasság szent tüzetől áthatott honfiakat az üldöztetés fekete szellemétől kísértett megyében, mint egy conductor, az üldözött honvédnek utat nyitottam, hogy az övéinek és a házának meg mentsem életét» (eget rázó éljen).”

80. Ébredjünk, 1884. jan. 12. 2. Megyei élet. (Egy Filokriszian) A leírt szöveg – a lapra nem jellemző módon – nem hemzseg a helyesírási és központoszási hibáktól. S bár Mikecz József lapja hozta le, Mezősy antiszemizmusa egyértelműen különbözik Demoszthenesz álláspontjától.

81. Mint ismeretes Kállay András (1839–1919) lett később Szabolcs főispánja 1889–1897 között. Lásd róla: Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák. IV. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1997. 148–150.

Majd a szívhez szólónak szánt beszédet familiáris gesztussal fejezte be: „ajánlom a megye közönsége kegyes szeretetébe 10 fiamat és 5 leányomat.”⁸²

A díszebéd végeztével, este a pártok még újabb értekezletre ültek össze, ahol a szolgabírák, segédszolgabírák és járási orvosok jelöléséről tanácskoztak. Másnap ugyanis az ő megválasztásuk került sorra. Mint a választási beszámoló írja, „e tekintetben a két párt nem képezett éles ellentétet”, sokan haza is utaztak, akik „leginkább csak is *az alispán választásnál mint elvi kérdésnél* óhajtottak részt venni”.⁸³ (Kiemelés – K. Gy.) Itt a pártok már a helyi akaratot méltányolták. Ezért nem jött be Moesz Béla, a megyeszékhely előre kialakult dadai segédszolgabíró jelöltje sem.⁸⁴ Az előző napi kampányok felfokozott hangulatának hatására a tisztújítás általános vesztesei a járási zsidó orvosok lettek. „Egyetlen egy zsidó orvos sem bírt nyerni állást.”⁸⁵ Az év végi tisztújítások szemléje során Vas megyéből idézett az országos sajtó olyan esetet, ahol „az eddigi orvosoknak kizárólag vallására tekintettel” adták a bizottsági tagok szavazatukat, s itt „valamennyi zsidó vallású orvos mellőztetett”.⁸⁶ Szabolcs azonban valahogy kiesett az öntudatos zsidó sajtó figyelméből. Az antiszemita nyilvánosság másképp látta ugyanezeket az eseményeket.⁸⁷

* * *

Bő másfél évtized távolából, a Borovszky-féle századfordulós megyemonográfia, Krasznay Péter visszaemlékezésével szemben nem feledkezett meg arról, mennyire szorosan kötődött az 1883-as tisztújítás az adott év felkavaró nagy szabolcsi eseményéhez. Ugyanakkor valamifajta múltlejáró, alkalmi jelleget igyekezett tu-

82. SZMK, 1883. dec. 20. Választási mozgalmak. – A megyei tisztújítás köréből. – (ÁRGUS) A beszéd megértéséhez két mozzanatot hozzá kell fűznünk. Ludányi Bay Ferenc (Nyírmada, 1815 – Debrecen, 1901) 1849 és 1853 között alispán és megyefőnök, 1856 és 1861 között a debreceni úrbéri törvényszék elnöke volt. Szinnyei, i. m. I. 1891. 721; Gulyás, i. m. II. 1940. 772. A demográfiai motívumhoz pedig annyit: a 10 fiú és 5 leány két feleségtől származott, s közülük az 1858-ban született Amália 1884. május 7-én Zoltán János alispán felesége lett. Nemes családok, I. Budapest, 1905. 58–59. A katolikus Zoltán János és a református Bay Amália vegyes házasságából született fiú, János 1915-ben 29 évesen, a leány, Juliska, hosszas betegeskedés után Debrecenben 1918-ban hunyt el. A „sorsüldözött anyát” 1930-ban 73 évesen temették „korán elhunyt gyermekei” mellé Nyírmadán a családi sírboltba. OSzK Mikrofilmtár, Gyászjelentések. FM 8/ 35 797/ 576. tek.

83. SZMK, 1883. dec. 20. Tisztújító megyei közgyűlés.

84. A Közlöny tudósítója úgy tudta: a város „megharagította magára B. Szt-Mihályt, Dobot, Dadát, Rakamazt, s így aztán a nyíregyházi Moesz ellen szavazott 36 m. bizottsági tag, a ki másként Nyíregyházával szavaz”. SZMK, 1883. dec. 20. Választási mozgalmak. – A megyei tisztújítás köréből. – (ÁRGUS) Végeredményben Dadán Kemmerling János 7 szavazattöbbséggel lett segédszolgabíró. uo. Tisztújító megyei közgyűlés.

85. SZMK, 1883. dec. 20. Választási mozgalmak. – A megyei tisztújítás köréből. – (ÁRGUS) Pedig a december 13-i kisvárdai Zoltán párti gyűlésen még úgy nézett ki, hogy a többség Dr. Révész (Reizmann) Miksát támogatja Dr. Kúzmós György ellenében. SZMK, 1883. dec. 16. Választási mozgalmak. Mégis az utóbbi nyert. A Közlöny szerkesztője külön is szót emelt Dr. Braun Fülöp, a lap „egykor igen tevékeny munkatársa” érdekében, aki a dadai járásba pályázott. SZMK, 1883. dec. 6. Választási mozgalmak. Ő is vereséget szenvedett Tiszalökön Dr. Kiss Jenőtől (a perben az egyik csonkafüzesinek nevezett szakértőtől).

86. A Nemzet cikkét idézte az Egyenlőség, 1883. dec. 23. 7. A restauráció és a zsidóság. A lap egyébként – ezt az egy példát leszámítva – később sem tud olyan esetekről, ahol „az értelmiség az antiszemitizmust bevitte volna a megyeház termébe...” Egyenlőség, 1883. dec. 30. 5-6. A restauráció és a zsidóság. (S...) Úgy látszik szelektív hallás ellen nincs orvosság, ha amúgy már kész a diagnózis. Íme: „Megalégedéssel konstatáljuk, hogy az antiszemita népbolondítók a tisztújítás alatt némaságra voltak kárhoztatva. Senkit se buktattak ki csak azért, mert zsidó.” uo. A szerző stratégiailag nem a megyékben látott fantáziát, hanem a városokat tartotta fontosnak.

87. 12 röpirat. 1884. jan. 15. 97-101. A megyei tisztújítások és az antisemitizmus.

lajdonítani a tisztújításnak: „az 1883-ik évi decemberi tisztújítás motívumai közé ennek a szerencsétlen pörnek az utolsó akkordjai még belejátszanak, de ott is halnak el.”⁸⁸

A választás azonban nem jelenthette pusztán a harc lezárulását, egyben elhintette az új viszályok magvát is. Jól mutatta ezt az 1884. január 8-án tartott első (rendkívüli) közgyűlésen a központi választmány összetétele feletti döntéshozatal. Már akörül vita bontakozott ki, hogy az állandó választmány javaslata fölött szavazzanak-e, vagy Hrabovszky Guido és 19 bizottsági tag társa által benyújtott ellenjavaslatról. A jelen levő 102 szavazó közül 72 támogatta az állandó választmány javaslatát, s csak 30 voks jutott Hrabovszkyék előterjesztésére. A hivatalosan a főispán által benyújtott listáról viszont csak 54-en nyilvánítottak véleményt. Közülük Kállay Jánosnak 50 szavazat jutott, ám a központi választmányba a zsidó jelöltek közül 36 vokssal egyedül Bleuer Miklósnak sikerült bekerülnie (mint láttuk, ő Zoltán-párti szavazó volt).⁸⁹ Csak a mindig pragmatikus jövő mutathatta meg, hogy milyen mély árkokat ásott a megye közéletében az eszlári csatanyomok emléke.

88. Magyarország vármegyéi és városai. Szabolcs vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, [1900] 497.

89. SZSZBML IV. B. 411/ b. 129. d. I. 1884/ 41. (1884. jan. 8.)